

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

**Využití volného času jako prevence sociálně patologických
jevů**

Bakalářská práce

Autor: Mgr. Lucie Steklá

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii

Vedoucí práce: Mgr. Jakub Holeček

Zadání bakalářské práce

Autor: Bc. Lucie Steklá

Studium: P14K0401

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii

Název bakalářské práce: **Využití volného času jako prevence sociálně patologických jevů**

Název bakalářské práce AJ: Leisure time as a prevention of socially pathological phenomena

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem bakalářské práce je zjistit souvislost mezi trávením volného času dětí školou povinných a jejich náchylností k rizikovému chování. Tedy popsat využití volného času jako prevence sociálně patologických jevů u této věkové skupiny. V teoretické části je popsán termín volný čas v souvislosti se sociálně patologickými jevy. Bakalářská práce se podrobněji zaměřuje na žáky ZŠ T. G. Masaryka Žiželice, okres Kolín. Podává charakteristiku obce Žiželice a místní ZŠ. Seznamuje nás s volnočasovými aktivitami v obci a jejich využíváním žáky. V praktické části je zjišťována pomocí dotazníkového šetření (kvantitativní metoda) souvislost mezi náplní volného času a výskytem rizikového chování u žáků ZŠ T. G. Masaryka Žiželice, okres Kolín.

HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 173 s. ISBN 80-7178-927-5. MARTÍNEK, Zdeněk. Agresivita a kriminalita školní mládeže. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5. MATOUŠEK, Oldřich. Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. 3. vyd. Praha: Portál, 2011. 336 s. ISBN 978-80-7367-825-8. PÁVKOVÁ, Jiřina. Pedagogika volného času. 4. vyd. Praha: Portál, 2008. 221 s. ISBN 978-80-7367-423-6.

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Jakub Holeček

Oponent: Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 6.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením
Mgr. Jakuba Holečka samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Anotace

STEKLÁ, Lucie. *Využití volného času jako prevence sociálně patologických jevů*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016. 63 s. Bakalářská práce.

Cílem bakalářské práce je zjistit souvislost mezi trávením volného času dětí školou povinných a jejich náchylností k rizikovému chování. Tedy popsat využití volného času jako prevenci sociálně patologických jevů u této věkové skupiny. V teoretické části je popsán termín volný čas v souvislosti se sociálně patologickými jevy. Bakalářská práce se podrobněji zaměřuje na žáky 2. stupně menší venkovské školy. Podává charakteristiku obce a místní základní školy. Seznamuje nás s volnočasovými aktivitami v obci a jejich využitím žáky. V praktické části je zjišťována souvislost mezi náplní volného času a výskytem rizikového chování u žáků základní školy pomocí dotazníkového šetření (kvantitativní metoda). V závěru práce je shrnutí získaných výsledků a jejich porovnání s teoretickými předpoklady.

Klíčová slova: volný čas, sociálně patologické jevy, prevence, 2. stupeň základní školy

Annotation

STEKLÁ, Lucie. *Leisure time as a prevention of socially pathological phenomena*. Hradec Králové: Faculty of Education at the University Hradec Králové, 2016. 63 p. Bachelor thesis.

The aim of bachelor thesis is find out link between spending of leisure time of school children and their susceptibility to risk behaviour. Bachelor thesis describes leisure time as a prevention of socially pathological phenomena in this age group. The theoretical part describes leisure time in connection with socially pathological phenomena. Bachelor thesis is about pupils of 2nd level of primary school in the village. There is description of this village and local primary school. Bachelor thesis introduces leisure time activities in the village and how pupils use them. Practical part finds link between leisure time activities and risk behaviour of pupils of primary school with questionnaire survey (quantitative method). At the end of bachelor thesis, there is summary of results and comparison with theoretical premises.

Keywords: leisure time, socially pathological phenomena, prevention, 2nd level of primary school

Obsah

Úvod.....	2
1. Volný čas dětí školního věku.....	5
1.1. Vymezení volného času.....	5
1.2. Aktivita ve volném čase plnící funkci preventivní.....	7
1.3. Specifika trávení volného času u dětí staršího školního věku.....	9
1.4. Faktory ovlivňující trávení volného času u dětí staršího školního věku.....	13
2. Rizikové jevy u dětí staršího školního věku.....	17
3. Nespecifická prevence u dětí staršího školního věku.....	24
4. Charakteristika obce a místní základní školy.....	30
4.1. Obec.....	30
4.2. Základní škola.....	30
5. Empirické šetření.....	33
5.1. Cíle výzkumu a stanovení hypotéz.....	33
5.2. Použité metody a charakteristika výzkumného vzorku.....	37
5.3. Vyhodnocení a interpretace zjištěných výsledků.....	38
5.4. Závěr k výzkumnému šetření.....	48
Závěr.....	49
Seznam použitých zdrojů.....	51
Seznam tabulek.....	56
Seznam grafů.....	57
Seznam obrázků.....	58
Seznam příloh.....	59

Úvod

Pro svoji bakalářskou práci jsem si zvolila téma Využití volného času jako prevence sociálně patologických jevů. Cílem práce je zjistit souvislost mezi trávením volného času dětí staršího školního věku a jejich náchylností k rizikovému chování. Práce vymezuje základní pojmy, jako jsou volný čas, sociálně patologické jevy, hodnotová orientace mládeže, specifika žáků staršího školního věku. Dále práce mapuje výskyt sociálně patologických jevů u dětí staršího školního věku a způsoby trávení jejich volného času. Podává informace o možnostech trávení volného času na vesnici. Cílem empirické části je zjistit souvislost mezi trávením volným časem a výskytem sociálně patologických jevů u žáků staršího školního věku. Výzkumné šetření porovnává výskyt sociálně patologických jevů u žáků, u kterých převažují organizované volnočasové aktivity (převažuje tedy efektivní trávení volného času), s žáky, kteří nenavštěvují kroužky. Dílčími cíli jsou zjištění spokojenosti s nabídkou místních volnočasových aktivit, co je rozhodujícím faktorem při výběru aktivit v rámci jejich volného času, jaké volnočasové aktivity jsou u žáků nejpopulárnější a zjistit, s jakými sociálně patologickými jevy se žáci již setkali.

Při výběru tématu mě ovlivnilo moje zaměstnání – pracuji jako učitelka na 2. stupni základní školy. Pracuji teprve třetím rokem a od svých starších kolegů často slyším, jak jsou dnešní děti jiné, než bývaly dříve, jak tráví svůj volný čas pouze u počítače či s mobilem v ruce, a že by nechtěly vyrůstat v této době ani za nic. To vše má vliv na jejich chování, převážně negativní. V empirickém šetření jsem se zaměřila na děti staršího školního věku (od 4. do 9. třídy). Školní věk je období od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Toto období dále ještě dělíme na mladší školní věk od 6 do 10 let a na starší školní věk od 10 do 14, 15 let.¹ U některých autorů se můžeme setkat s dělením na mladší (6 – 11 let), střední (11 – 15 let) a starší (15 – 20 let) školní věk.²

Vzhledem k tomu, že pracuji a žiji v téže vesnici, mám poměrně dobrý přehled o možnostech trávení volného času v místě svého bydliště. S žáky staršího školního věku pracuji teprve druhým rokem, ale i za tuto krátkou dobu se mi podařilo své žáky poměrně dobře poznat. Vliv na to má jistě i fakt, že bydlíme v menší vesnici, kde se téměř každý

¹ MATĚJČEK, Zdeněk. POKORNÁ, Marie. *Radosti a strasti: předškolní věk, mladší školní věk, starší školní věk*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1998. Str. 77.

² HÁJEK, Bedřich. HOFBAUER, Břetislav. PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011. Str. 96.

s každým zná. Vnímání a trávení volného času se samozřejmě mění v souvislosti s věkem. Jedinec se mění, získává určité představy o životě, své budoucnosti, vytváří si určitý hodnotový systém, a tím dochází k formování osobnosti.³

Bakalářská práce by mohla být přínosná i pro ostatní kolegy a kolegyně, abychom si potvrdili či vyvrátili naše představy o tom, co žáci dělají mimo školu. Důležité je trávit svůj volný čas efektivně. Proto si práce klade za cíl zjistit, zda efektivním trávením volného času můžeme předejít sociálně patologickým jevům u dětí a mládeže.

Bohužel dnešní postmoderní doba s sebou přináší spoustu negativních změn. Zajímavý pohled na postmoderní dobu přináší v jedné ze svých knih Zygmunt Bauman.⁴ Bauman uvádí několik znaků postmoderní doby a společnosti – např. odchylky od norem, absence etiky a morálky, deviantní chování, rozklad státní moci, média, epizodičnost lidských činností, svoboda, anonymita, pomíjivost vztahů, absence identity, chaos, konzumní společnost a honba za úspěchem. Mezi těmi, které ovlivňují děti a mládež v trávení jejich volného času, je hektičnost, stres, média, vrstevníci, prostředí, kde žijí, změny životního stylu, odlišný přístup k autoritám. Děti nemají dostatek pozitivních vzorů, méně času tráví s rodiči. Dochází k procesu modernizace, ale je na každém z nás, zda tento proces ohodnotíme spíše negativně či pozitivně. Dospívat v dnešní době není vůbec jednoduché a někteří rodiče svým dětem obtížné období dospívání vůbec neulehčují. Vliv rodiny na osobnost jedince je nepopíratelný a nezastupitelný. Právě v tomto nelehkém období by měly děti nejvíce cítit podporu a bezpečí v rodinném kruhu, ale ne každý má takové štěstí.⁵ Rodina je pod neustálým tlakem, stresem, pracovní doba se prodlužuje, rodiče jsou vytížení, na děti nemají čas a ty se mohou cítit osaměle a potom mohou začít toužit po něčem novém.⁶

Teoretická část práce je tvořena čtyřmi kapitolami. První kapitola se věnuje volnému času. Seznamuje s definicí volného času, dělením volnočasových aktivit podle obsahu. Charakterizuje specifika volného času u dětí staršího školního věku a faktory, které ho ovlivňují. Popisuje funkce volného času s důrazem na funkci preventivní. Druhá kapitola podává výčet sociálně patologických jevů, které mají negativní vliv přímo na dítě (pití alkoholu, kouření, užívání dalších drog, záškoláctví). Vliv na rozšíření rizikových

³ HÁJEK, Bedřich. HOFBAUER, Břetislav. PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011. Str. 98.

⁴ BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. 165 s. ISBN 80-86429-11-3.

⁵ KASAL, Josef. Příčinné souvislosti vlivu rodiny na rizikové chování dětí a mládeže. In: *Socialia*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. Str. 70.

⁶ NĚMEC, Pavel. Morální nemoci současné mládeže. In: *Mravní nemoci mládeže a jejich prevence*. 1. vyd. Brno: Konvoj, 1998. Str. 60.

jevů má také prostředí, ve kterém se dítě pohybuje, proto je v této kapitole porovnáváno také prostředí venkovské a městské. Následující kapitola popisuje důležitost včasné prevence, charakterizuje různé možnosti, jak na dítě působit. Neopomíná význam rodiny a školy na poli nespecifické prevence. Poslední kapitola podává charakteristiku obce a základní školy, kde bylo provedeno empirické šetření.

Empirická část práce je zaměřena na dotazníkové šetření, které bylo provedeno na venkovské škole. Cílem je zjistit souvislost mezi trávením volného času a výskytem sociálně patologických jevů u žáků staršího školního věku. Vzhledem k tomu, že se jedná o menší základní školu, tak výzkumný vzorek není tak početný. Pozitivum můžeme spatřovat v tom, že byli na dané škole a v dané vesnici zmapováni všichni vhodní respondenti.

1. Volný čas dětí staršího školního věku

1.1. Vymezení volného času

Pojetí volného času se z historického hlediska měnilo. Proměňovala se délka trvání pracovní doby a volného času. K tomu se stačí podívat do jakékoliv učebnice dějepisu. Lidé dříve pracovali hodně na poli a věnovali se zemědělským pracím. V zimě bylo práce samozřejmě méně a bylo více volného času. S nástupem průmyslové revoluce začalo přibývat práce, prodlužovala se pracovní doba a zhoršovaly se životní podmínky pracujících. Logicky tedy ubývalo volného času. Změna nastala ve druhé polovině 20. stol., kdy volného času začalo zase přibývat. Lidé se začali věnovat sportu, oblíbenosti získával hokej. Oblíbené bylo také trampování, skauting či trávit čas na chatě.⁷

V knihách najdeme spoustu definic volného času. Záleží, zda pojem volný čas posuzujeme z hlediska sociologického, psychologického, pedagogického, ekonomického či dokonce filozofického. Je to velmi individuální. Ale přesto najdeme v těchto definicích několik shodných znaků. Shodují se v tom, že ve volném čase dochází k rekreaci, odpočinku, dobrovolnému výběru zájmových činností. V rámci volného času člověk vykonává různé činnosti s cílem uspokojení a naplnění potřeb. Jedná se o čas po splnění našich povinností, čas, který věnujeme sami sobě.^{8 9 10 11}

Z hlediska dětí a mládeže do volného času nezahrnujeme vyučování a s ním související činnosti, sebeobsluhu, péči o zevnějšek, povinnosti v rodině a domácnosti a další časové ztráty.¹²

Volný čas považujeme za hodnotný, pokud má na jedince pozitivní vliv. Zpočátku se o volný čas dětí starají hlavně rodiče a později (v období dospívání a dospělosti) už je člověk schopný si svůj volný čas zorganizovat sám na základě svých zájmů a potřeb.¹³ Rodiče vozí děti do zájmových kroužků, jdou s nimi na dětské hřiště, dovolují jim si hrát s hračkami a kamarády. Později se dospívající jedinec profiluje a věnuje se těm činnostem, které ho zajímají. Ale v návaznosti na tom, k čemu byl veden dříve.¹⁴

⁷ HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. Str. 47.

⁸ HÁJEK, Bedřich. HOFBAUER, Břetislav. PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011. Str. 10 – 11.

⁹ BURIÁNEK, Jiří. *Sociologie*. 2. vyd. Praha: Fortuna, 2001. Str. 97.

¹⁰ BLÁHA, Václav. *Výchova mimo vyučování na základních školách*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984. Str. 31 – 34.

¹¹ HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. Str. 13.

¹² PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času*. 3. aktual. vydání Praha: Portál, 2002. Str. 13.

¹³ SPOUSTA, Vladimír a kol. *Metody a formy výchovy ve volném čase*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996. Str. 12.

¹⁴ VESELÁ, Jana. *Základy sociologie volného času*. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1999. Str. 27.

Z hlediska obsahu můžeme zájmové aktivity ve volném čase dělit na:

- společenskovední,
- pracovně-technické,
- přírodovědně-ekologické,
- esteticko-výchovné,
- tělovýchovné a sportovní.¹⁵

V dnešní společnosti mají velký význam činnosti spojené s výpočetní technikou. Mezi činnosti společenskovední řadíme výchovu k vlastenectví, k partnerství a k rodičovství, společenskou výchovu, sběratelství a jazykovědu. K činnostem pracovně-technickým patří např. modelářství, práce s různými materiály (dřevo, kov, textil, atd.), konstrukční práce, elektrotechnika nebo příprava pokrmů. Cílem přírodovědných činností je vytváření pozitivního vztahu ke všemu živému. Jedná se o spolupráci s různými chovatelskými svazy, pěstitelství. Esteticko-výchovné činnosti rozvíjejí projev výtvarný, hudební, literární, dramatický či kulturně-pohybový. Tělovýchovné činnosti přispívají k fyzické zdatnosti a psychické odolnosti. Patří sem různé sporty, turistika, ale i zájem o sportovce a sledování sportovních soutěží.¹⁶

Důležité jsou také funkce volného času. Volnočasové aktivity by měly působit na všechny složky naší osobnosti – sociální, psychickou, tělesnou. Rekreační (potřeba osvěžení, dobrého pocitu, nabrání sil), kompenzační (potřeba vyrovnání, potěšení), edukace (potřeba poznání a podněcování k učení), kontemplace (potřeba klidu, pohody a rozjímání), komunikace (potřeba kontaktu, družnosti), integrace (potřeba společnosti, vztahů, skupin), participace (potřeba účastenství, angažovanosti), enkulturace (potřeba rozvoje, produktivního uplatnění, účast na kulturním životě).¹⁷ Výčet těchto základních funkcí převzali další autoři od H. W. Opaschowského.

Sak zdůrazňuje funkci relaxační, rozvojovou a rekreační. Volný čas dle něj představuje duchovní bohatství a značně se prolíná s hodnotovým systémem jedince.¹⁸

¹⁵ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času*. 3. aktual. vydání Praha: Portál, 2002. Str. 93.

¹⁶ Tamtéž. Str. 94 – 97.

¹⁷ VÁŽANSKÝ, Mojmir. SMÉKAL, Vladimír. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995. Str. 30 – 31.

¹⁸ SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. Str. 132 – 133.

Pávková hovoří o funkci:

- výchovně-vzdělávací (skrže vhodné činnosti jsou děti motivovány ke společensky žádoucímu využívání volného času, k osvojování nových vědomostí a dovedností a mají tak dostatek příležitostí k seberealizaci)
- preventivní
- zdravotní (uspořádání režimu dne, zdravý životní styl, hygiena)
- sociální (utváření sociálních vztahů, využívání vhodných komunikačních prostředků).¹⁹

Pro tuto bakalářskou práci je stěžejní funkce preventivní. Cílem je, aby děti odolávaly nástrahám současného světa, proto je prevence důležitá. Mezi rizikové skupiny dětí náchylné k sociálně patologické činnosti řadíme děti bez zájmu a děti, které aktivity navštěvují, ale nerady (spíš na přání rodičů). V dnešní době je kladen důraz na prevenci záškoláctví, šikany, rasismu, vandalismu, kriminality, užívání návykových látek, netolismu. Preferuje se výchova ke zdravému životnímu stylu, pozitivnímu sociálnímu chování a integritě osobnosti. V rámci prevence je také důležité budování kvalitních sociálních vazeb na základě empatie, tolerance. Z výchovného hlediska je hlavním nebezpečím, že činnosti označené jako sociálně patologické jevy jsou zástupnými činnostmi prováděnými ve volném čase místo společensky žádoucích aktivit, které mají přispět k výchově a rozvoji jedince. Např. závislost na internetu – dítě je na internetu, aby vyplnilo čas místo jiných činností.²⁰

1.2. Aktivita ve volném čase plní funkci preventivní

Volný čas můžeme trávit aktivně či pasivně. Prostřednictvím různých činností uspokojujeme naše potřeby. Nezáleží na tom, zda se jedná o aktivity sportovní, duchovní či estetické. Individualita osobnosti zde hraje svoji roli. Někdo si lépe odpočine a nabere novou sílu u fyzicky náročných aktivit, jiní zase raději relaxují v křesle s knihou. Únava je totiž fyzická i psychická. Důvodem je spousta hodin strávených v zaměstnání nebo

¹⁹ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času*. 3. aktual. vydání Praha: Portál, 2002. Str. 39 – 41.

²⁰ HÁJEK, Bedřich. HOFBAUER, Břetislav. PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011. Str. 193 – 195.

ve škole, stres, spěch, náročnost zaměstnání. Ideální je najít ve svém čase místo pro aktivity pasivní i aktivní, aby to bylo vyrovnané a naše osobnost se všestranně rozvíjela. Znamená to podporu tělesného i duševního vývoje člověka.²¹

Často se setkáváme s tím, že lidé hledají výmluvy, proč se zrovna nemohou věnovat dané činnosti. Pokud to vidí děti u svých rodičů, mohou to od nich převzít. Nehledají vlastně důvody, proč něco dělat, ale záminky, proč zrovna nemají čas.

Aktivity mohou být různorodé a provozované na mnoha místech. Může se jednat o zájmové kroužky v rámci školy, v domě dětí a mládeže či v jiných organizacích. V tomto případě se jedná o organizovaný volný čas. Ovšem činnosti mohou být i neorganizované a mohou se odehrávat na dětském hřišti, na ulici, kdekoliv v přírodě. Větší riziko nežádoucího chování a sklony k chování deviantnímu se dá spatřovat v té chvíli, kdy převažují činnosti neorganizované a navíc bez dohledu někoho z dospělých. Dítě se v těchto případech může přidat ke špatné partě.

Z hlediska organizovanosti můžeme aktivity dělit na tři skupiny – činnosti pravidelné, příležitostné a spontánní. Činnosti pravidelné jsou organizované pod vedením kvalifikovaného pracovníka pravidelně. Mezi ně patří např. zájmové kroužky či umělecké soubory. Příležitostné aktivity jsou konány jednorázově i cyklicky pod vedením kvalifikovaného pracovníka. Jedná se např. o exkurze, přednášky a tábory. Aktivity spontánní probíhají třeba na hřišti, v přírodě, v knihovně, nemají pevně daný začátek a konec, a kvalifikovaný pracovník zde vystupuje spíše v roli poradce a podněcuje k činnosti.²² Organizované pravidelné činnosti napomáhají dětem také dodržovat určitá pravidla a řád – musí pravidelně docházet a věnovat se určité činnosti.

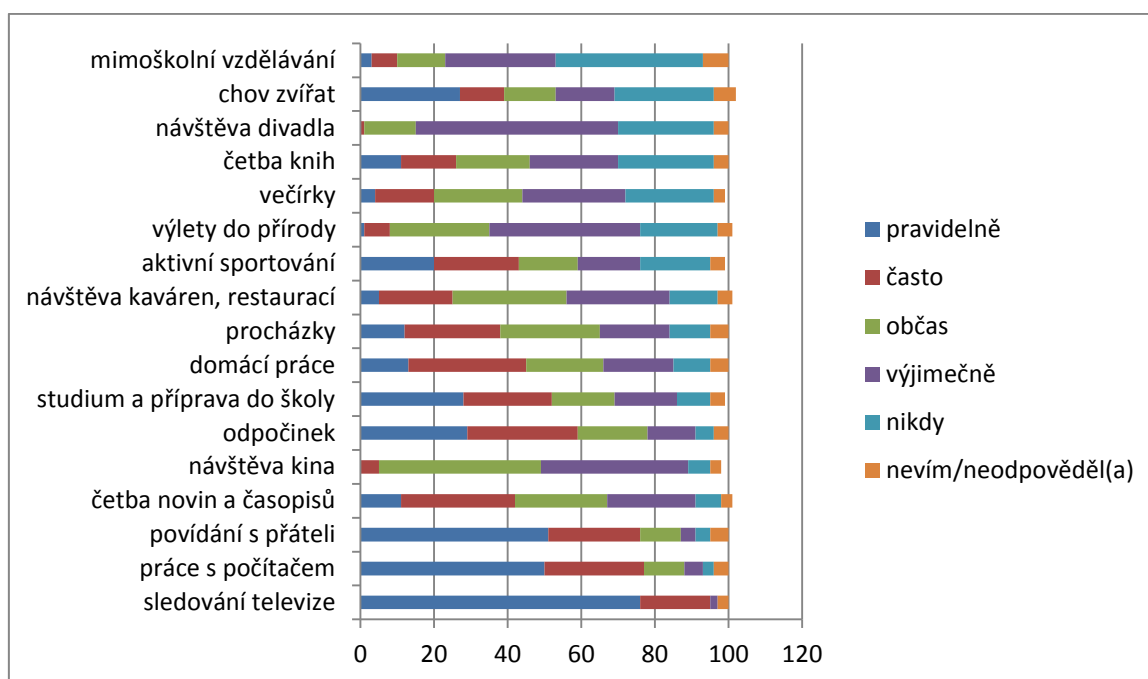
Vše záleží na životním stylu (nejen dítěte, ale celé rodiny) a hodnotové orientaci. Důležité je zvolit kvalitní a vhodné zařízení, které bude dítěti volnočasovou aktivitu zajišťovat a poskytovat. Mezi znaky dobrého zařízení patří vhodně zvolené metody a formy práce, dobré výsledky, respekt potřeb a zájmů dětí a mládeže (prevence problémů, vztahy, sebedůvěra, věk, zájmy, zahrnuje děti do plánování a organizování, hodnocení i propagování), vztah k rodině, obci a kultuře (zve rodiče na akce, zapojuje obec do programů, spolupráce s jiným zařízeními v obci), organizační zajištění a stabilita

²¹ HÁJEK, Bedřich. HOFBAUER, Břetislav. PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011. Str. 117.

²² HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. Str. 21.

(ekonomicky efektivní, evaluace programů, růst pracovníků, management, dokumentace), reprodukovatelnost (prvky využitelné opakovaně, široký záběr dětí).²³

Když se zamyslíme nad aktivitami současných dětí, tak vidíme nárůst aktivit pasivních a nenáročných. Dokládají to i výzkumy. Převládá sledování televize, práce s počítačem, „poflakování“ se venku. Téměř vymizela četba knih a další aktivity spojené s vyhledáváním informací a sebevzděláváním.²⁴

Obrázek 1 Volnočasové aktivity. Výsledky výzkumu P. Saka.

1.3. Specifika trávení volného času u dětí staršího školního věku

Specifičností volného času dětí a mládeže je to, že z výchovných důvodů je důležité jeho **pedagogické ovlivnění**. Děti ještě nemají jasné stanované priority, hodnoty, nedokáží rozeznat, co je dobré a co zlé. Proto je vhodné vedení a ovlivňování jejich volného času. Ovšem nemůžeme si to plést s nucením do nějaké činnosti.²⁵ Důležitá je vhodná motivace, vedení, podpora, dostatek podnětů a podněcování k činnostem.

²³ HÁJEK, Bedřich. HOFBAUER, Břetislav. PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011. Str. 81 – 82.

²⁴ *Studie o mládeži* [online]. MŠMT, 2012. [cit. 27.5.2016]. Dostupné z:

http://www.insoma.cz/Studie_MSMT_2006_fin.pdf

²⁵ VESELÁ, Jana. *Základy sociologie volného času*. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1999. Str. 36.

V tomto období je důležité sebevědomí. Pokud dítě zažívá neúspěch ve škole, může si prostřednictvím aktivit ve volném čase kompenzovat své neúspěchy. Najít si něco, co ho skutečně baví, v čem je dobrý a úspěšný.

Další specifikem je, že děti a dospívající mají **mnoho volného** času a často neví, co s ním. Mají prázdniny, státní svátky, víkendy, čas po příchodu ze školy. Přichází nuda a to je špatné. Když se to spojí ještě s nezájmem rodičů o to, co dítě dělá, může to vyústit až v delikventní chování. Je proto důležité mít přehled o volném čase svého dítěte, hovořit s ním, vědět, kdo jsou jeho kamarádi. Dost často volnočasové aktivity ani neplní svoji funkci, děti je dělají jen proto, aby něco dělaly. Nepřináší jim to žádné uspokojení a naplnění.²⁶

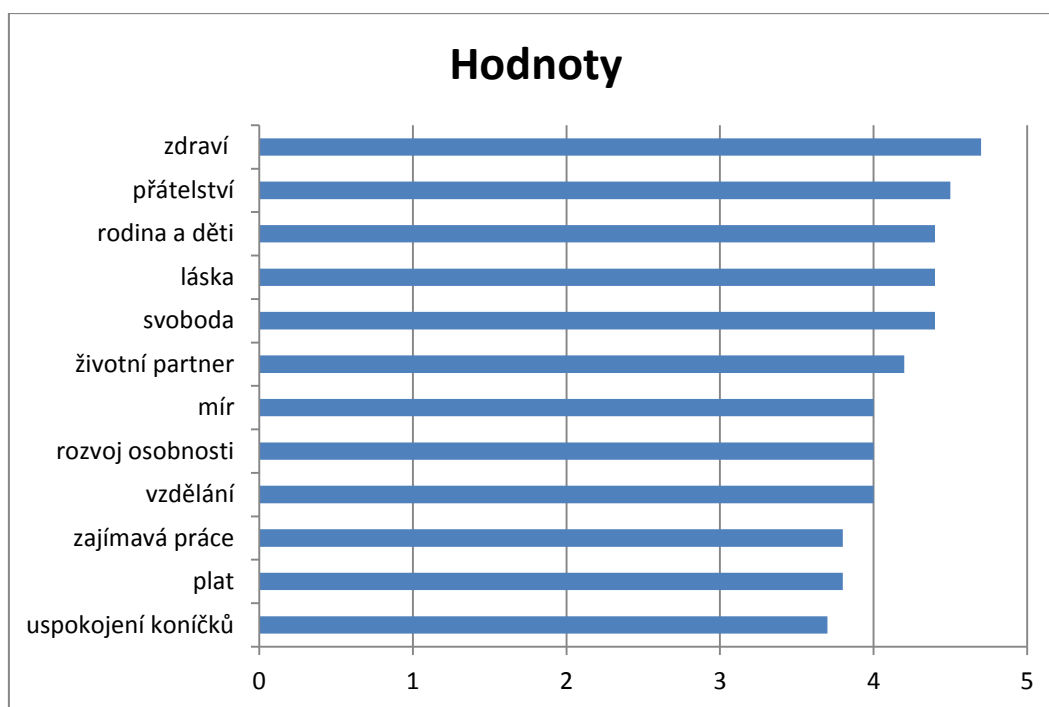
Problémem dnešních dětí a mládeže je také **obezita a nezdravý životní styl**. Preferují rychlé fastfoody, sladké nápoje, energetické drinky, brambůrky. Vidím to i každý den ve škole mezi dětmi. Ke svačině si nosí colu, chipsy, sušenky a další sladkosti. Převažují pasivní aktivity jako je ležení u televize, trávení času na internetu a další formy „nic nedělání“. To vede k obezitě.²⁷ Děti mají nedostatek pohybu a to se negativně odráží na jejich postavě a zdraví. Existuje ale také několik programů ve školách, které se věnují prevenci v oblasti zdravého životního stylu, např. Ovoce do škol, Školní mléko.

V období dospívání se utváří **hodnotový systém jedince**. Hodnotám se věnují mnohé výzkumy. Pro příklad uvádím výsledky výzkumu, který provedl Petr Sak.²⁸ Dospívající jedinec hledá způsoby, jak své hodnoty uplatnit skrze své chování a jednání. S tím právě souvisí volnočasové aktivity. Dítě by mělo jasně znát normy a hodnoty, které uznává společnost, ve které se pohybuje. Negativem dnešní doby je opomíjení duchovních hodnot. Bohužel rodiče mnohdy raději koupí dětem drahé hračky, než aby si s nimi sedli a popovídali.

²⁶ HÁJEK, Bedřich. HOFBAUER, Břetislav. PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011. Str. 11 – 12.

²⁷ SIGMUND, Erik, SIGMUNDOVÁ, Dagmar. *School – related physical activity, lifestyle and obesity in children*. Olomouc: Palacký University in Olomouc, 2014. Str. 6.

²⁸ *Studie o mládeži* [online]. MŠMT, 2012. [cit. 27.5.2016]. Dostupné z: http://www.insoma.cz/Studie_MSMT_2006_fin.pdf

Obrázek 2: Hodnotové orientace – škálování: 1 nejmenší význam, 5 největší význam. Výsledky výzkumu P.Saka.

Flexibilita, přizpůsobivost, možnost věnovat se činnostem, které sahají do různých oblastí zájmů. Typická je tedy **zájmová pluralita**. Postupem času se osobnost profiluje a zájmy se zužují a prohlubují.²⁹

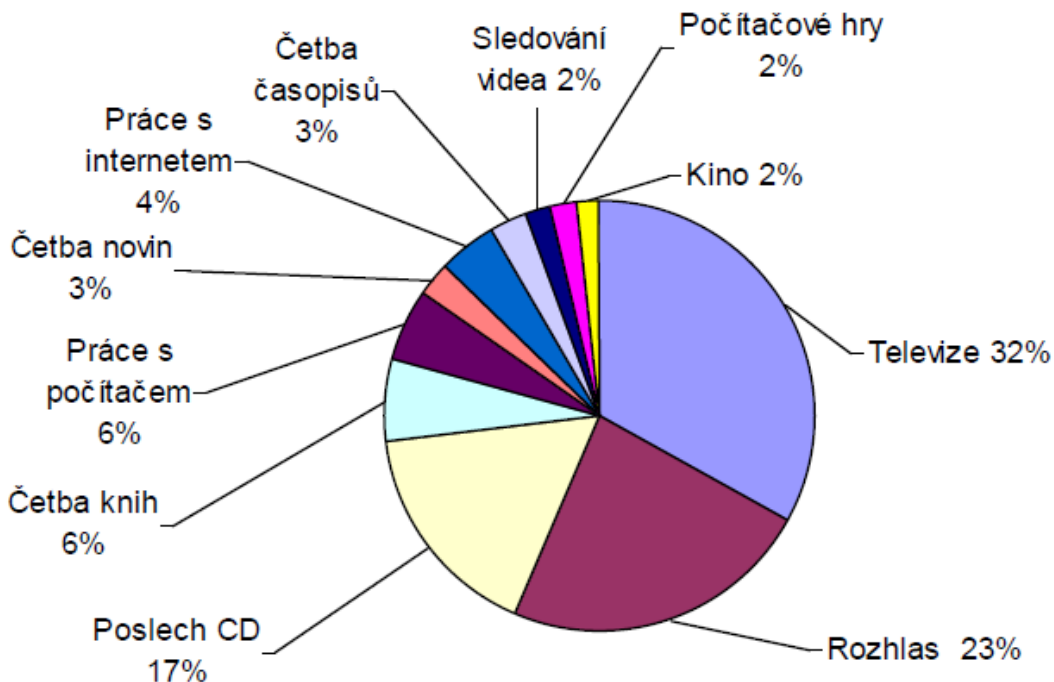
Na děti a mládež lze výchovně působit v rámci preventivních opatření. **Prevenici** může zajistit škola v rámci různých preventivních programů. Mnohdy si stačí s dítětem v klidu a rozumně promluvit o možných rizicích a nebezpečích. To vše jde ruku v ruce s typem rodinné výchovy. Když budeme dítěti něco zakazovat, budeme přísní, přehnaně kritičtí a autoritativní, ničeho tím nedosáhneme. Jen si vzpomeňme na známé pořekadlo „Zakázané ovoce nejlépe chutná.“. Naopak ani příliš uvolněná výchova není ideální. Dítě touží po ochraně, pocitu bezpečí, uspokojení potřeb. Za ideální se považuje výchova demokratická, která pojímá dítě jako partnera. Základem je trpělivost, diskuse, taktnost, zájem o názory dítěte. Podle Klapilové je právě tento přístup ideální, ale přesto nevylučuje riziko zneužívání návykových látek.³⁰

Nemůžeme opomenout specifické **působení hromadných sdělovacích prostředků** na děti a mládež. Jedná se o specifikum dnešní doby. Naši rodiče takové možnosti neměli. Nejvíce jsou mladí lidé ovlivňováni televizí a internetem. Internet je dnes dostupný

²⁹ SAK, Petr. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. Str. 98.

³⁰ KLAPILOVÁ, Světlá. Úkoly rodiny v primární prevenci sociálních deviací. In: *Mravní nemoci mládeže a jejich prevence*. 1. vyd. Brno: Konvoj, 1998. Str. 24 – 25.

z mnoha zařízení. Můžeme se připojit pomocí mobilních telefonů, stolních počítačů, notebooků, tabletů i televize. Lidé skrze tato média mohou komunikovat, sdílet své zážitky, dozvídat se nové informace, ale prostřednictvím obrazovky k dětem proniká násilí, sex, drogy, kouření. Stačí se jen podívat na reklamy, některé z nich propagují užití alkoholu ve spojení se sportovním zážitkem, což je rozhodně nebezpečné. Mezi rizikové se řadí určitě i počítačové hry. Děti nemusí dostatečně rozlišit realitu a fikci, která je právě v podobných reklamách a hrách. Děti a mládež mají k médiím a technologiím jednodušší přístup a více možností, než dříve. Sak v roce 2000 provedl výzkum ohledně využívání médií. Výsledky publikoval ve své knize.³¹ Na základě výsledků usoudil, že čas strávený s médii bude narůstat. Fenoménem dnešní doby jsou sociální sítě, se kterými se pojí jeden ze sociálně patologických jevů, a tím je kyberšikana. Na základě výzkumu z roku 2009, který provedla agentura TNS AISA v ČR se zjistilo, že s věkem narůstá i čas strávený na internetu. Výsledky výzkumu zveřejnila Krčmářová ve svém příspěvku ve sborníku Děti a jejich problémy. Děti ve věku 10 – 11 let tráví na internetu hodinu denně, ve věku 12 – 13 let je to již hodina a půl a děti ve věku 14 – 15 let věnují internetu přes 100 minut denně.³²

Obrázek 3: Čas strávený s médii. Výsledky výzkumu P. Saka.

³¹ SAK, Petr. SAKOVÁ, Karolína. *Mládež na křižovatce: sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. 1. vyd. Praha: Svoboda Servis, 2004.

³² KRČMÁŘOVÁ, Barbora. Děti a internet. In: *Děti a jejich problémy*, 3. díl. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2010. Str. 16 – 17.

Žáci 2. stupně mají několik možností mezi organizacemi, které jim nabízí volnočasové aktivity. Patří mezi ně školní klub, střediska volného času, nestátní neziskové organizace, nízkoprahová zařízení nebo různé tělovýchovné organizace.

Sak již před mnoha lety ve svém článku uvedl, že vidí souvislost mezi způsobem trávení volného času a výskytem sociálně patologických jevů u mládeže. Rozhodujícím je životní styl a s ním související aktivity. Neopomíná důležitost a význam volného času z hlediska rozvoje osobnosti a utváření hodnot.³³

1.4. Faktory ovlivňující trávení volného času u dětí staršího školního věku

Rodina jako hlavní faktor ovlivnění. Záleží na mnoha aspektech výchovy. Také na přístupu rodičů, na jejich přáních, nárocích, nenaplněných touhách, které si chtějí splnit prostřednictvím svých dětí a neuvědomují si, že je tím stresují.

Matějček uvádí důležitost sebevědomí a pocitu náležitosti mezi významné faktory, které mohou ovlivnit vývoj dítěte ve starším školním věku. Všichni si přejí mít „cool“ rodiče, skvělé přátele, dobré učitele, být v něčem dobří, být oblíbení. Pokud mají pocit, že jim něco z toho chybí, mohou se uchýlit k negativním jevům, které se s nimi mohou potom nést do dalších let života. Mezi nejčastější patří kouření, pití alkoholu, užívání drog, záškoláctví. Tento nezdravý způsob života s sebou nese další rizika, jako je špatné zdraví, nemoci, předávkování nebo dokonce i sebevražedné pokusy.³⁴ Matějček dále uvádí fakt, že náchylnější k různým patologickým jevům (kouření, alkohol...) jsou děti, které nemají co dělat, nudí se, a ty, které jsou nejisté a nevyrovnané. Volnočasové aktivity jsou i dobrou kompenzací případného neúspěchu ve škole v hlavních naukových předmětech. Pokud dítě nemá dobré známky, tak může vynikat např. v kreslení, sportu. Zvyšuje se tím jeho sebevědomí a snižuje pocit méněcennosti.³⁵

Často děti od svých rodičů slýchají, že se musí věnovat jen škole, že škola je to hlavní. Ovšem všeho s mírou. Zvláště dospívající člověk by měl mít také svůj volný čas. Někteří rodiče to berou jako zbytečné rozptylování, ale to je chyba. Kde je dáno, že i ve volném čase se nemůže dítě něčemu přiučit? Při nejmenším se naučí organizovat svůj čas, aby mu zbyl čas na něco, na co on sám chce. Naučí se i pravidlům. Děti přejímají

³³ SAK, Petr. Aktivity dětí a mládeže ve volném čase. In: *Mládež, společnost a stát*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT ČR, 1993. Str. 22.

³⁴ MATĚJČEK, Zdeněk. POKORNÁ, Marie. *Radosti a strasti: předškolní věk, mladší školní věk, starší školní věk*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1998. Str. 158 – 159.

³⁵ Tamtéž. Str. 197 – 199.

vzorci chování od ostatních dospělých, tedy nejen od učitelů, ale i od vedoucích různých zájmových kroužků.

Dalším faktorem, který souvisí s rodinou, je **ekonomická situace rodiny**. Rodiče nemusí mít dostatek financí k tomu, aby mohli svým dětem pořídit drahé vybavení na sportovní aktivity, kreslení a další. Tím je potom dítě znevýhodněno. Záleží také na vzdělání rodičů. Rodiče s nižším vzděláním nemusí být schopni dobře naplnit výchovnou funkci rodiny. Může se více vyskytovat nezáměr o školní výsledky, o náplň volnočasových aktivit a to vše se může negativně odrazit na samotném vztahu mezi rodiči a dítětem.³⁶

Pohlaví, věk a zdravotní stav předurčují méně či více vhodné aktivity ve volném čase. Pokud má dítě zdravotní omezení, mělo by volit klidové aktivity, aby se příliš fyzicky nevyčerpávalo. Z hlediska pohlaví se rozdíly v dnešní době už tak často nevidí. Dříve byl fotbal a jiné sporty typické pro chlapce, dnes už tomu tak není. I dívky se věnují tvrdším sportům. Na základě věku se zaměření jedince mění. V dětství mají děti více zájmů, postupem času se profilují jejich osobnosti i **zájmy**.

Bydliště a jeho možnosti ovlivňují také výběr volnočasových aktivit dětí. Rozdílné možnosti jsou na vesnici a ve městě. Ve městech je větší nabídka kroužků od různých organizací a institucí. Z vesnice mají děti i méně možností. Rodiče nemusí mít pokaždé čas je odvézt nebo nemají auto. Místem, kde se stýkají děti, jsou různá sídliště a dětská hřiště, která najdeme na vesnicích i ve městech. Vesnické děti mají obvykle více možností trávit volný čas v přírodě, v lese, kdekoli na čerstvém vzduchu. Roli hrají i tradice, které dané lokality dodržují, např. poutě, slavnosti, trhy. Tyto aktivity mohou napomoci ke kulturnímu rozvoji dětí a mládeže (výchova k tradičním hodnotám).³⁷

Média a jejich vliv byl již zmíněn v předchozí kapitole, ale nelze ho opomenout mezi faktory ovlivňující výběr volnočasových aktivit. Zobrazování násilí a jeho zlehčování, vulgární zobrazení sexu a snižování důstojnosti lidského těla, agresivita proti náboženským, společenským, etnickým, sociálním či politickým skupinám – to je špatný

³⁶ NIKL, Jaroslav. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vyd. Praha: vydavatelství Policejní akademie ČR, 2000. Str. 89.

³⁷ HÁJEK, Bedřich. HOFBAUER, Břetislav. PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011. Str. 22 – 26.

příklad pro děti a mladistvé.³⁸ Média mají obrovský dopad na děti. Pozměňují jejich citění, chování, vnímání reality, prožívání, myšlení.³⁹

Hodnotová orientace jedince se právě vytváří v období dospívání. Důležité jsou hodnoty z hlediska motivace chování. Změna hodnot přichází s mladou generací. Současná mládež má jiné podmínky pro dospívání než starší generace. Technické, vědecké i společenské změny s sebou přinášejí rozdílné názory mezi mladší a starší generací v názorech, postojích, myšlení, hodnotách.⁴⁰ V dnešní společnosti pozorujeme výrazný posun ke konzumnosti, lidé dávají přednost hodnotám materiálním, lidské aktivity a zájmy se tak zužují. Na hodnotovou orientaci mají vliv rozdíly věkové, pohlaví, přístup ke vzdělávání, psychická a sociální zralost, materiální podmínky života, vliv výchovných institucí (rodina, škola, apod.) a politicko-ekonomické sféry. Současná postmoderní společnost tedy nemá výraznou orientaci na morální ani duchovní hodnoty.⁴¹ Do hodnotové orientace se promítají rozdíly věkové, přístup ke vzdělávání, zralosti, pohlaví. V tomto období se také utváří základy životního stylu.⁴²

Doba, úroveň rodiny a společnosti hrají ve volném čase také svoji roli. Když společnost zajistí kvalitní trávení volného času dětí a mládeže, urychlí tím rozvoj obecných i specifických schopností mladé generace a potlačí tím negativní sociální rysy. Pokud se tedy nebudeme zajímat o prevenci a vhodné trávení volného času, dá se předpokládat nárůst negativních společenských jevů. V tomto věkovém období se rozhoduje o talentu mladého jedince, naplnění jeho potřeb a zájmů, tlumí se tendence k negativnímu sociálnímu zranění. Stoupá liberální přístup k drogám i alkoholu.⁴³ Vlivem doby se role matky a otce mění. Důsledky pro socializaci to má takové, že aktivity, zájmy, postoje, orientace členů rodiny a volný čas se rozrůžňují a realizují mimo rodinu.⁴⁴

Vrstevníci jsou dalším, ovšem neméně důležitým, faktorem. Vrstevnícká skupina v očích dětí nabízí radu, přijetí, zpětnou vazbu a pomoc.⁴⁵ Pro děti a mládež je významné

³⁸ MATOUŠEK, Oldřich. KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy, prevence kriminality mládeže*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. Str. 101.

³⁹ JEDLIČKA, Richard. KOŤA, Jaroslav. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže: aktuální problémy výchovy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. Str. 77.

⁴⁰ NIKL, Jaroslav. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vyd. Praha: vydavatelství Policejní akademie ČR, 2000. Str. 25.

⁴¹ KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Str. 40 – 41, 51.

⁴² SAK, Petr. SAKOVÁ, Karolína. *Mládež na křižovatce: sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. 1. vyd. Praha: Svoboda Servis, 2004. Str. 9.

⁴³ Tamtéž. Str. 59 – 60, 80.

⁴⁴ HAVLÍK, Radomír. KOŤA, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. 2. Vyd. Praha: Portál, 2007. Str. 79.

⁴⁵ VAŇKOVÁ, Monika. Drogová závislost. In: *Děti a jejich problémy*, 2. díl. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2007. Str. 45.

někam patřit. Proto potřebují partu, se kterou se cítí dobře. Nemusí se ani jednat o partu stejně starých dětí, mohou se věkem různit, ale pojí je např. společné zájmy. Ale ne vždy se jedná o skupinu s pozitivním vlivem na jedince. Může se jednat o partu deviantní.⁴⁶

⁴⁶ JEDLIČKA, Richard. KOŤA, Jaroslav. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže: aktuální problémy výchovy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. Str. 96.

2. Rizikové jevy u dětí staršího školního věku

Sociálně patologické jevy představují jakékoliv chování, které se odchyluje od norem dané společnosti. Normy vyjadřují to, co je správné, běžné a přípustné v dané společnosti. Jednání a chování považujeme za rizikové, pokud ohrožuje jedince nebo společnost.⁴⁷

Děti a mládež patří k rizikové skupině, která je ohrožena sociálně patologickými jevy. Jak již vyplývá z výše uvedených specifíků dětí staršího školního věku, tak na vzniku sociálně patologických jevů se podílí příčiny vnitřní (psychický stav, genetické dispozice, sebehodnocení, hodnoty, návyky, zájmy) i ty vnější (rodina, vrstevníci, škola, prostředí).

Nešpor shrnul zvláštnosti a specifika návykového chování u dětí a dospívajících následovně:

- závislost na návykových látkách se vytváří podstatně rychleji
- nižší tolerance, menší zkušenosti, experimentování a z toho plynoucí vyšší riziko otravy
- problémy v mnoha oblastech (rodina, škola, kamarádi, trestná činnost)
- vyšší riziko nebezpečného jednání pod vlivem návykové látky
- experimenty se širším spektrem látek, nevhodné kombinování látek
- zaostávání v psychosociálním vývoji (vzdělávání, citové zrání, apod.)
- recidiva⁴⁸

Vzhledem k tomu, že sociálně patologické jevy u dětí staršího školního věku je velmi široké téma, tak se bakalářská práce zaměřuje pouze na ty, které jsou ohrožující přímo pro žáky samotné. Mezi tyto rizikové jevy, se kterými práce dále seznamuje, patří především ty, které vyvolávají závislost – alkohol, drogy, kouření a záškoláctví.

Obecně dělíme drogy na tvrdé (např. heroin, kokain, pervitin) a měkké (např. kofein, nikotin). Na tvrdých drogách se člověk stane rychleji závislý a jejich užívání má pro lidský organismus horší následky. Dále máme několik typů drog: stimulancia, tlumivé látky, opiáty, kanabinoidy, halucinogeny a disociativní anestetika.⁴⁹ Závislost

⁴⁷ PEŠATOVÁ, Ilona. *Sociálně patologické jevy u dětí školního věku*. 1. vyd. Liberec: technická univerzita v Liberci, 2007. Str. 80.

⁴⁸ NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislosti*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2007. Str. 53 – 55.

⁴⁹ KALINA, Kamil a kol. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup*. 1. díl. 1. vyd. Praha: Úřad vlády, 2003. Str. 101.

charakterizujeme jako naléhavou touhu po účincích drogy i přesto, že její užívání může způsobit nějaké problémy.⁵⁰

Alkoholismus je rizikovým jevem, kterým je ohrožována celá populace a poměrně často bývá podceňován a zlehčován. Vliv na to má i fakt, že konzumace alkoholu je do jisté míry tolerována. Po požití alkoholu se ztrácí zábrany, jedinec je uvolněný a tím se může dostat do situací, které jsou nebezpečné pro něho samotného i pro ostatní. Dospívající jedinec je citlivější na alkohol, než dospělý člověk. Proto se u dětí a mládeže rozvíjí závislost na alkoholu rychleji. Alkohol je také pro děti dobře dostupný, na rozdíl od tvrdých drog. Děti se uchýlí k pití alkoholu z různých důvodů. Mohou chtít zapadnout do party, touží po něčem novém, chtějí utéct před problémy.⁵¹ Z hlediska alkoholu a dětí je důležité poukázat také na vzájemný vztah mezi postoji a pozitivními či negativními očekáváními ve vztahu k jeho konzumaci. Tato očekávání se formují už od dětství a s věkem se mění. U dětí staršího školního věku jsou tato očekávání pozitivní. Domnívají se, že jim usnadňují zapadnutí do určité sociální skupiny, zvyšují bdělost, zlepšují náladu a prožitky, snižují napětí.⁵² Požívání alkoholu u dětí může ovlivnit i alkoholismus v rodině. Pokud vidí dítě často rodiče opilé, není to vhodný příklad a negativně to ovlivní fungování rodiny.⁵³ Rodič, který pije, nemá práci a vede nevhodný život, zvyšuje riziko takového chování i u svého dítěte.⁵⁴ Dochází k přenosu vzorců chování rodičů na dítě.⁵⁵ Děti mají informace o škodlivosti alkoholu, ale přesto roste tolerance k jeho pití a odmítání abstinence. Alkohol se v ČR může pít až od 18-ti let, ale bohužel tato norma není pro dnešní společnost nijak směřodátná.⁵⁶ Kraus uvádí výsledky výzkumu ohledně konzumace alkoholu u dětí ve své knize. 94% respondentů má zkušenost s alkoholem z doby docházky na základní školu a 50% dotazovaných v pití alkoholu nevidí nic špatného. Mezi hlavní důvody požití alkoholu patří zlepšení nálady a přítomnost na různých oslavách, kde se alkohol podává.⁵⁷ Také na Slovensku bylo provedeno několik výzkumů ohledně

⁵⁰ HAJNÝ, Martin. *O rodičích, dětech a drogách*. 1. vyd. Praha: Grada, 2001. Str. 14.

⁵¹ JEDLIČKA, Richard. KOŤA, Jaroslav. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže: aktuální problémy výchovy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. Str. 121 – 122.

⁵² VAŇKOVÁ, Monika. Drogová závislost. In: *Děti a jejich problémy*, 2. díl. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2007. Str. 55.

⁵³ LOVASOVÁ, Lenka. Rodinné vztahy. In: *Děti a jejich problémy*, 1. díl. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2005. Str. 24.

⁵⁴ MATOUŠEK, Oldřich. KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy, prevence kriminality mládeže*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. Str. 45.

⁵⁵ KASAL, Josef. Příčinné souvislosti vlivu rodiny na rizikové chování dětí a mládeže. In: *Socialia*, Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. Str. 70.

⁵⁶ HELLER, Jiří. PECINOVSKÁ, Olga a kol. *Závislost známá neznámá*. 1. vyd. Praha: Grada, 1996. Str. 82.

⁵⁷ KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Str. 55.

konzumace alkoholu mezi dětmi staršího školního věku. V roce 2004 zveřejnili výsledky porovnávající konzumaci alkoholu. Z tabulky vyplývá, že se zvyšuje četnost pravidelného pití alkoholu a opíjení se.⁵⁸

Nadmerná konzumácia alkoholu	1998	2000	2002	2004
1-2 krát v živote sa opil	29,8	30,3	34,4	37,0
občas sa opije	23,9	27,2	25,3	27,8
pravidelne sa opije	1,8	2,5	1,9	2,6
ešte nikdy sa neopil	44,5	40,0	40,0	32,6

Obrázek 4: Konzumace alkoholu. Porovnání výsledků výzkumů na Slovensku v daných letech.

Jako **drogy** označujeme látky s psychotropním účinkem a jejich pravidelným užíváním si na ní lze vytvořit závislost. Ovlivňuje náladu, vnímání, prožívání a chování jedince. Zpočátku vyvolává příjemné pocity, ale mohou se objevit i poruchy vědomí, zmatek, úzkost, deprese, halucinace a bludy. Důvody prvního užití drogy jsou různé – tlak vrstevníků, zvědavost, touha po lepší náladě, vyřešení problémů, nuda, snaha upoutat pozornost.⁵⁹ Mezi rozšířenou drogu mezi mladými patří marihuana. Užívá se kouřením nebo třeba v jídle. K hlavním účinkům patří pocit euforie, zkreslení vnímání, horší koordinace, pocit hladu. Období dospívání je také typické experimentováním a touhou zkoušet vše nové – to představují pro děti právě drogy. Experimentování s sebou nese značná rizika: dítě nemá dostatečné informace o užívané látce, o jejích účincích, a snadno tak může dojít k předávkování. Po požití drogy se může dítě vrhnout na nebezpečnou aktivitu (např. jízda na kole).⁶⁰ Děti by měly mít na paměti, že každé užití drogy je riskantní.⁶¹ Závislost je následkem nadužívání (abusu) drog. U dětí a mládeže se setkáváme se zneužíváním (misuzem) s ohledem na věk či situaci.⁶² Často se můžeme setkat u dětí a mládeže s příležitostným užíváním ve formě zábavy v partě, na diskotéce, apod., ale to může lehce přejít v užívání pravidelné.⁶³ Užívání omamných látek zasahuje do změny

⁵⁸ OLEJNÍKOVÁ, Mária. Možnosti spolupráce rodiny a školy v prevenci problémů s návykovými látkami. In: *Socialia* Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. Str. 425.

⁵⁹ JEDLIČKA, Richard. KOŤA, Jaroslav. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže: aktuální problémy výchovy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. Str. 131.

⁶⁰ HAJNÝ, Martin. *O rodičích, dětech a drogách*. 1. vyd. Praha: Grada, 2001. Str. 12, 18.

⁶¹ KOUKOLÍK, František. DRTILOVÁ, Jana. *Vzpouza deprivantů: nestvůry, nástroje, obrana*. Praha: Galén, 2006. Str. 225.

⁶² JEDLIČKA, Richard. KOŤA, Jaroslav. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže: aktuální problémy výchovy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. Str. 133.

⁶³ HELLER, Jiří. PECINOVSKÁ, Olga a kol. *Závislost známá neznámá*. 1. vyd. Praha: Grada, 1996. Str. 39.

životního stylu, přináší také fyzické a psychické změny, finanční problémy, mění se mezilidské vztahy. Užívání ovlivňuje studium a budoucí profesní život. Uživatelé jsou déle závislí na rodičích (emočně i finančně). Oddalují dospívání, převzetí odpovědnosti, nerespektuje normy. Populace dětí a dospívající mládeže patří mezi skupiny nejvíce ohrožené vznikem a rozvojem závislosti na drogách.⁶⁴

Rodiče by si měli všimnout případných varovných znamení, která mohou signalizovat problémy s drogami. Mezi ně patří:

- změny nálad (např. podrážděnost, euforie)
- zhoršení ve škole (horší známky, absence ve škole)
- změna přátel (jiná parta)
- změna stylu oblékání (s užíváním drog může nastat i změna oblékání, poslech jiné hudby)
- vyčerpání, únava
- lhaní (předstírání, skrývání)
- izolace od rodiny
- chybějící léky, alkohol v domácnosti (např. léky na spaní, proti bolesti)
- doma se ztrácejí věci nebo peníze⁶⁵

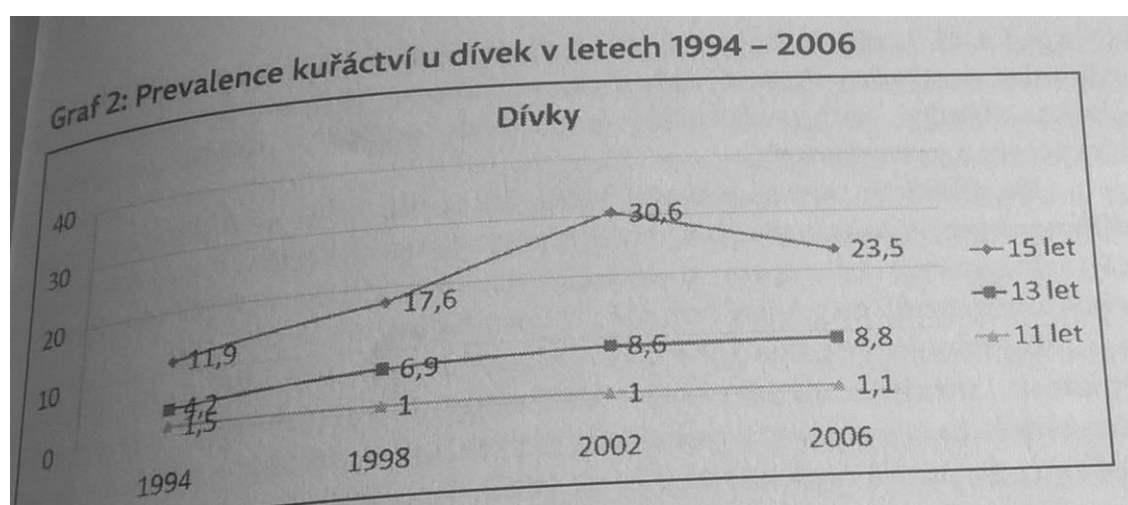
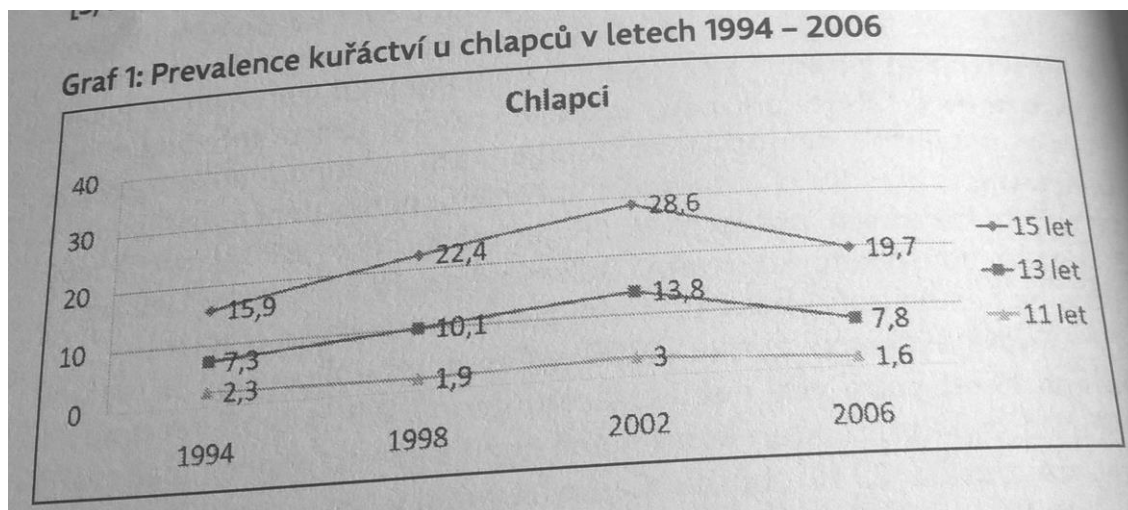
Mezi školáky je oblíbené také **kouření**. S cigaretou si mohou spojovat pocit dospělosti. Kouření u dětí ovlivňují vnější vlivy – rodiče, kamarádi nebo jiní lidé, které považují za vzor. O škodlivosti kouření na lidské zdraví mají děti dostatek informací ze škol, z médií, ale přesto je to pro ně něčím lákavé.⁶⁶ Společně s alkoholem patří tabák k lehce dostupným a legálním drogám. Závislost na tabáku zpočátku začíná závislostí psychosociální (nutkání si zapálit cigaretu v určité situaci – při kávě, po jídle, apod.). Postupem času se vyvine i fyzická závislost na nikotinu. Hoferková odkazuje na výsledky výzkumu z let 1994 – 2006⁶⁷, který se zabýval rozšířením kuřáků mezi dětmi staršími 11 let.⁶⁸

⁶⁴ VAŇKOVÁ, Monika. Drogová závislost. In: *Děti a jejich problémy*, 2. díl. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2007. Str. 40 – 41.

⁶⁵ HAJNÝ, Martin. *O rodičích, dětech a drogách*. 1. vyd. Praha: Grada, 2001. Str. 23 – 25.

⁶⁶ HELLER, Jiří. PECINOVSKÁ, Olga a kol. *Závislost známá neznámá*. 1. vyd. Praha: Grada, 1996. Str. 51 – 54.

⁶⁷ CSÉMY, Ladislav. SOVINOVÁ, Hana. RÁŽOVÁ, Jarmila. PROVAZNÍKOVÁ, Hana. Trendy v kuřáctví dětí a dospívajících v ČR v období 1994 – 2006 a vybrané souvislosti kouření mezi adolescenty. *Hygiena*, 2008, roč. 53, č. 2, str. 12 – 16.

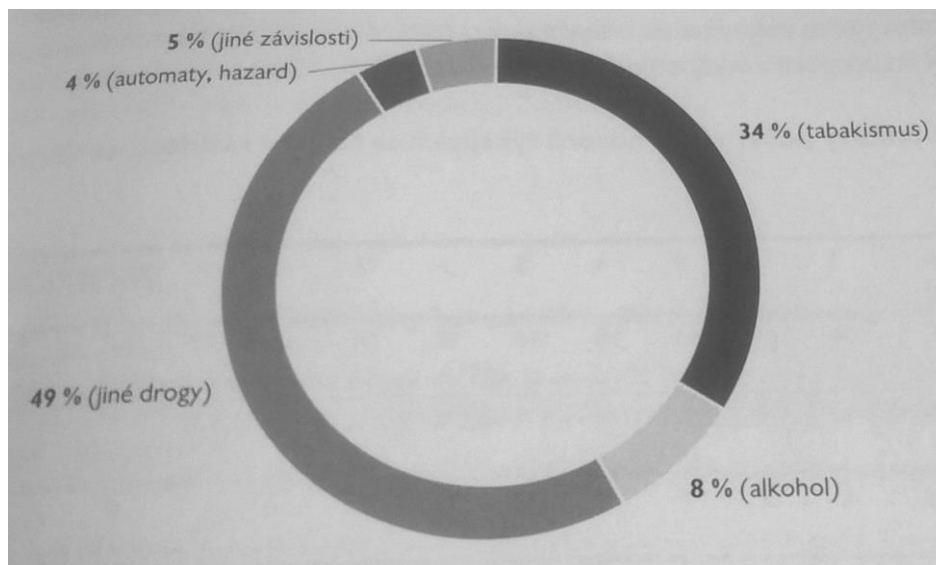
Obrázek 5: Kuřáci mezi dětmi. Výsledky výzkumu.

Jako **záškoláctví** označujeme přestupek žáka, kterým úmyslně zanedbává pravidelnou školní docházku. Jedná se o hrubé porušení školního řádu. Na pravidelnou docházku do školy by měli dohlížet hlavně rodiče. Pokud ne, může docházet k porušení školského zákona rodiči. K záškoláctví může vést několik různých důvodů. Mezi časté patří nevhodné rodinné prostředí (konkrétně např. alkoholismus rodičů, fyzické násilí v rodině, nezáměr o dítě, autoritativní výchova). Nemusí jít pouze o rodinné důvody, ale i o to, že žák ve škole zažívá neúspěch, šikanu nebo se chce vyhnout něčemu nepříjemnému. Dítě může získat negativní vztah ke škole a školní docházce se začne vyhýbat.⁶⁹ Vysoká absence s sebou nese negativní důsledky v zameškání učiva, a to se může následně odrazit na špatných známkách.

⁶⁸ HOFERKOVÁ, Stanislava. Postoje dětí a dospívajících k problematice kuřáctví. In: *Socialia*, Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. Str. 122 – 125.

⁶⁹ JEDLIČKA, Richard. KOŤA, Jaroslav. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže: aktuální problémy výchovy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. Str. 46, 56.

Linka bezpečí v roce 2007 od ledna do září sledovala hovory dětí a mládeže, které se týkaly závislostí. Na základě toho zpracovala graf, který ukazuje zastoupení jednotlivých témat v hovorech ohledně závislostí.⁷⁰

Obrázek 6: Závislosti u dětí a mládeže. Záznamy Linky bezpečí.

V souvislosti se sociálně patologickými jevy je potřeba zmínit také legislativu, která s tím souvisí. Jedná se o:

- zákon o rodině (č. 94/1963 Sb.)
- zákon o sociálně právní ochraně dětí (č. 359/1999 Sb.)
- zákon o soudnictví ve věcech mládeže (č. 218/2003 Sb.)
- zákon k ochraně před škodami působenými tabákem, alkoholem a návykovými látkami (č. 379/2005 Sb.)
- metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (dokument MŠMT č.j. 21291/2010-28)⁷¹
- metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních (dokument č.j. MŠMT-22294/2013-1)⁷²

⁷⁰ VAŇKOVÁ, Monika. Drogová závislost. In: *Děti a jejich problémy*, 2. díl. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2007. Str. 59.

^{71, 72} Dostupný na: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuzeni-a-pokyny>

Nemůžeme pominout vliv prostředí na výskyt sociálně patologických jevů. Lokální prostředí definujeme jako skupinu lidí žijících na ohraničeném teritoriu, uznávající společné tradice, symboly, hodnoty, užívající stejné instituce a služby, žijí v určitém pocitu sounáležitosti a bezpečnosti. Rozlišujeme dva typy tohoto prostředí – městské a venkovské. Městské prostředí charakterizujeme následovně: převažuje konzumní přístup a povrchnost v mezilidských vztazích, tradiční hodnoty zanikají, nedostatek autorit, nefungující neformální společenská kontrola, anonymita v činnostech a v životě obyvatel, účast obyvatel ve velkém počtu v různých skupinách, pokles instituce sousedství, rychlost změn v životě, profesní a společenská diferenciací. Venkovské prostředí je opakem. Typická je blízkost k přírodě, nižší úroveň služeb, lidová kultura, větší role školy a učitele (malotřídky na venkově). Ve městech je také více obchodů, rozmanitější kulturní vyžití (kina, divadla, kluby, apod.) a lepší dostupnost z hlediska dopravy. V městském prostředí existuje větší riziko výskytu sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Vliv na to má větší míra anonymity ve městech. Na vesnicích se lidé více znají a lépe tam funguje veřejná kontrola.⁷³

⁷³ KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Str. 107 – 111.

3. Nespecifická prevence u dětí staršího školního věku

Prevence je v širším slova smyslu jakákoliv intervence určená k zamezení či snížení výskytu škodlivých účinků, které plynou ze sociálně patologického chování. Prevenci můžeme dělit na:

- primární (cílem je předcházení vzniku sociálně patologických jevů, zaměřuje se na celou společnost, probíhá hlavně v rodině, ve škole a dalších zařízeních, např. předcházení užití drogy u lidí, kteří se s ní ještě nesetkali)
- sekundární (zaměřuje se na ohroženou skupinu obyvatel, např. předcházení vzniku a rozvoje závislosti i osob, které již drogu užívají)
- terciární (zaměřuje se na předcházení recidivy, je realizována za pomoci odborníků, např. předcházení vážnému a trvalému poškození, které z užívání drog plyne)⁷⁴

Hofbauer, Hájek a Pávková dále dělí prevenci na:

- nespecifickou primární (aktivity podporující zdravý životní styl)
- specifickou primární prevenci (cílená na předcházení a omezení výskytu forem rizikového chování)
- všeobecnou (běžná populace, bez tendence k rizikovému chování)
- selektivní (zaměřená na ty, u nichž lze předpokládat zvýšenou hrozbu rizikového chování)
- indikovanou (už s výskytem rizikových jevů)⁷⁵

Cílem nespecifické primární prevence je rozvoj harmonické osobnosti, podpora takových aktivit, které umožňují dítěti projevit své zájmy, nadání, talent. Jedná se o aktivity, které obecně napomáhají snižovat riziko vzniku a rozvoje nežádoucích forem chování prostřednictvím lepšího využívání a organizace volného času. Řadíme mezi ně např. zájmové kroužky, sportovní aktivity a různé programy, které dbají na zlepšení životního stylu.⁷⁶

⁷⁴ ŠTREGL, Vendelín. MASOPUST, Bruno. Primární prevence. *Prevence sociálně nežádoucích jevů*, 2004. Roč. III, č. 4. Str. 4.

⁷⁵ HÁJEK, Bedřich. HOFBAUER, Břetislav. PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011. Str. 194 – 195.

⁷⁶ ŠTREGL, Vendelín. MASOPUST, Bruno. Primární prevence. *Prevence sociálně nežádoucích jevů*, 2004. Roč. III, č. 4. Str. 5.

Špatnou prevencí je pouze předávání informací. Mělo by se dbát na zážitkové učení, zkušenost a také vhodně volit osobu, která informace dětem předává. Lepší je interaktivní učení, zaměření na rozvoj sociálních kompetencí dítěte. Důležitá je věková přiměřenost a rozvoj kompetencí rodičů, učitelů, vychovatelů.⁷⁷ V této oblasti je důležitá spolupráce rodiny, školy, institucí, zdravotnických zařízení, poradenských institucí, zájmových organizací, kulturních středisek, oblasti sociálně právní ochrany dětí.⁷⁸

K úspěšnému fungování systému prevence sociálně patologických jevů u dětí je potřeba vytvořit organizační předpoklady (zákony, koncepce, programy), zabezpečit odbornou přípravu pracovníků (školení, příslušné vzdělání, semináře). Preventivní činnost musí být prováděna komplexně a koordinovaně (zjistit problémy, jejich příčiny, provést konkrétní opatření, vyhodnocení).⁷⁹

V oblasti prevence zaujímá významné místo právě škola, která se zaměřuje hlavně na prevenci primární, případně sekundární ve spolupráci s dalšími organizacemi (pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra, střediska výchovné péče). Již výše byly zmíněny možnosti programů a témata, na která se může školní prevence zaměřovat. Škola má možnost využít služeb různých institucí, které pro ně programy zrealizují. V jedné ze svých knih věnující se prevenci zmiňuje Jedlička a Koťa, že se stoupající nejistotou ve společnosti a znepokojením nad deviantním chováním, se bude také zvyšovat tlak na učitele a školu jako na významný činitel v oblasti prevence a kultivace jedince.⁸⁰ Kniha je sice starší, ale myšlenka v ní je stále aktuální. Včasná prevence je důležitá. Je potřebné naučit děti a mládež rozpoznat sociálně patologické jevy a umět říci ne.⁸¹ V současné době, která překypuje technologiemi a médii, by měla škola dávat důraz na počítačovou gramotnost. S tím souvisí i prevence a dostatek informací o nebezpečích na internetu, která jsou pro dnešní děti velmi aktuální.⁸² Dalším aktuálním problémem jsou média a jejich působení na děti. I zde je nutná prevence. Součástí může být mediální výchova, prostřednictvím které působíme na děti. Předáváme jim dostatek informací o fungování médií, dovednosti potřebné k jejich bezpečnému a efektivnímu

⁷⁷ MATOUŠEK, Oldřich. KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy, prevence kriminality mládeže*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. Str. 268.

⁷⁸ PEŠATOVÁ, Ilona. *Sociálně patologické jevy u dětí školního věku*. 1. Vyd. Liberec: technická univerzita v Liberci, 2007. Str. 90.

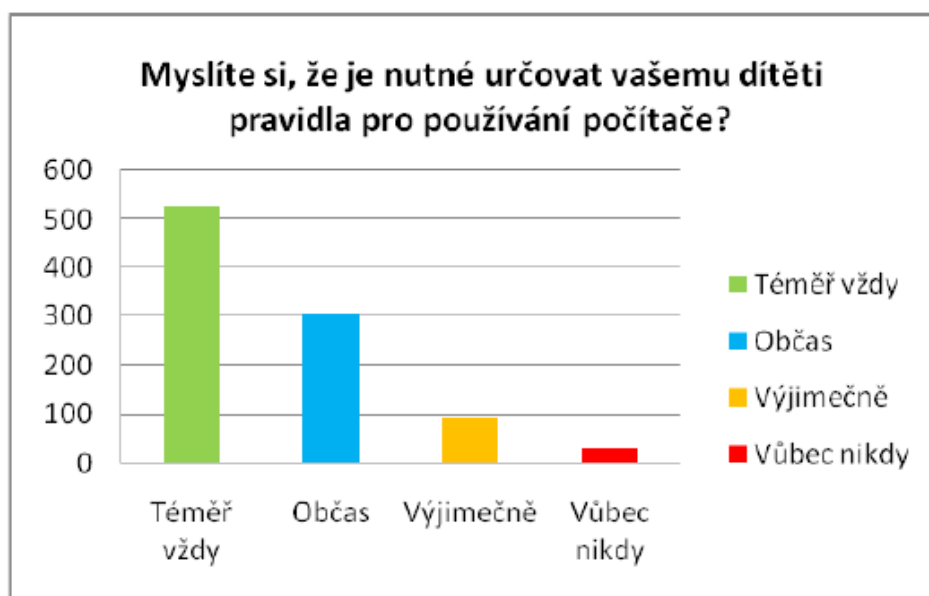
⁷⁹ NIKL, Jaroslav. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vyd. Praha: vydavatelství Policejní akademie ČR, 2000. Str. 91.

⁸⁰ JEDLIČKA, Richard. KOŤA, Jaroslav. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže: aktuální problémy výchovy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. Str. 17.

⁸¹ Tamtéž. Str. 130.

⁸² KRČMÁŘOVÁ, Barbora. Děti a internet. In: *Děti a jejich problémy*, 3. díl. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2010. Str. 28.

užívání. Je nutné, aby dítě dokázalo zprávy, které přijímá skrze média, zasadit do reálného světa. V rámci mediální výchovy bychom měli dětem stanovit určitá pravidla při čase stráveném s médii. Může se jednat o to, jak dlouho budou denně pracovat s počítačem, v jaké místnosti počítač bude, jak bude probíhat kontrola stránek, které navštěvují apod. V roce 2012 byl proveden výzkum ohledně mediální výchovy pod záštitou katedry Sociální pedagogiky na UHK. Dotazník vyplnilo 972 rodičů a nadpoloviční většina si myslí, že je důležité stanovit dětem pravidla pro užívání elektronických médií.⁸³ Dítě by mělo pochopit, že není vhodné trávit veškerý volný čas s počítačem a dalšími médii, jak tomu dnes často bohužel je.

Obrázek 7: Pravidla při používání médií. Výsledky výzkumu na katedře Sociální pedagogiky na UHK.

Systém prevence není bezchybný. Společnost je tolerantní. To negativně ovlivňuje výskyt patologických jevů u dětí. Tlak na školu se zvyšuje. Pokud má škola plnit svoji vzdělávací a výchovnou funkci, pak je potřeba zajistit škole vhodné podmínky, společenskou prestiž a je nutná spolupráce s rodinou. Stejně tak musí svoji výchovnou funkci plnit i rodina.⁸⁴ Škola by měla cíleně podněcovat rodiče k zájmu o jejich děti, o to, co dělají ve volném čase, jaké mají plány do budoucna. Samozřejmě nemůžeme zapomínat na zájem o dobrý prospěch žáků v předmětech a dbát na domácí přípravu.

⁸³ MOLÍNOVÁ, Adriana. STAŠOVÁ, Leona. Preventivní působení rodičů v oblasti médií. In: *Socialia*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. Str. 218 – 221.

⁸⁴ SEMRÁD, Jiří. Výchova a kriminalita mládeže. In: *Mravní nemoci mládeže a jejich prevence*. 1. vyd. Brno: Konvoj, 1998. Str. 84

Při spolupráci učitele a rodičů je možné přivést žáka k nějaké řízené aktivitě ve volném čase, pro kterou má vlohy.⁸⁵ Školy si také vytváří svůj preventivní program. Škola má k dispozici v rámci prevence mimo různých programů také odborníky z řad výchovných poradců, metodiků prevence, systém pedagogicko-psychologických poraden, diagnostických ústavů a dalších zařízení.⁸⁶

Rodina je v oblasti prevence důležitá. Je to základní sociální skupina, jejímž prostřednictvím přichází člověk do styku s jinými sociálními skupinami a celou sociální strukturou. Má rozhodující vliv na rozvoj osobnosti dítěte. Dítě přebírá formy chování od rodičů nebo jejich hodnoty. Problémem je nezáměr rodičů o děti a to, že rodina nenaplnuje některou ze svých funkcí (ekonomickou, výchovnou, socializační, reprodukční, emocionální).⁸⁷ Rodiče by měli vystupovat jako partneři svých dětí, neměli by se nad ně povyšovat a jen jim tvrdě něco nakazovat. Je potřeba si o problémech a možných následcích promluvit. Hlavně v souvislosti s užíváním návykových látek je potřeba děti seznámit s možnými riziky a dopady na jejich zdraví.⁸⁸

Rodinné zvyky, které zvyšují odolnost dítěte vůči sociálně patologickým jevům:

- pravidla, zvyky, tradice
- vhodné reakce na změny
- bezpečné prostředí pro dítě
- dostatek podnětů pro správný dětský vývoj
- důsledné dodržování dohod a zásad, převzetí odpovědnosti za selhání
- okamžité řešení problémů
- chválení jako zdroj sebevědomí
- rodič jako vhodný vzor
- zdravý vztah k alkoholu a tabáku
- společné trávení času (výlety, společná jídla, oslavy)⁸⁹

⁸⁵ KUBÁTOVÁ, Dagmar. Problematika spolupráce rodiny a školy v oblasti prevence drogových závislostí. In: *Socialia*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. Str. 366.

⁸⁶ NIKL, Jaroslav. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vyd. Praha: vydavatelství Policejní akademie ČR, 2000. Str. 90.

⁸⁷ LOVASOVÁ, Lenka. Rodinné vztahy. In: *Děti a jejich problémy*, 1. díl. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2005. Str. 15.

⁸⁸ ELLIOTT, Michele. *Jak ochránit své dítě*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. Str. 101 – 102.

⁸⁹ HAJNÝ, Martin. *O rodičích, dětech a drogách*. 1. vyd. Praha: Grada, 2001. Str. 67 – 85.

Úkoly rodiny v primární prevenci sociálních deviací:

- utváření zdravého životního stylu
- rozvoj mravních vlastností
- důraz na zdravé sebevědomí dítěte pomocí demokratického stylu výchovy
- organizace volného času
- schopnost kritického posouzení vlastní rodičovské role.⁹⁰

Problémy dnešní rodiny, které znesnadňují plnění jejích funkcí a správné fungování, můžeme spatřovat ve zmenšování rodiny, poklesu počtu sňatků, zvýšení rozvodovosti, v navyšování počtu neúplných rodin s jedním rodičem, ve vysoké zaměstnanosti, zvyšující se tolerance k agresivitě, nárůst nejistoty.⁹¹ Právě tyto problémy mohou vést k rozvinutí některého patologického jevu u dítěte. V rámci primární prevence záškoláctví může rodina napomoci tím, že bude v dítěti podporovat zájem o školu. Podpoří ho tím, že se bude zajímat o jeho školní výsledky, bude ho podporovat, oceňovat jeho úspěchy a zajímat se také o jeho případné problémy. Tento zájem je však těžké v rodičích někdy vyvolat vzhledem k jejich vytíženosti, honbou za penězi a hektičností dnešní doby.⁹²

K vhodným volnočasovým aktivitám (zájmové kroužky všeho druhu, výlety apod.) můžeme žáka motivovat jak ve škole, tak v rodině.

Je potřebné dbát na prevenci a prosazovat zdravý způsob života. Abychom děti správně motivovali, měli bychom jim ukázat, proč mají žít zdravě. Měli bychom zdůrazňovat dané zásady:

- svobodu a nezávislost (to drogy neumožňují, závislost na jakékoliv látce zastírá úsudek a pohled na svět)
- více peněz (drogy stojí hodně peněz, když za ně nebudou utrácet, můžou si za ně děti nakoupit jiné věci, které chtějí a jsou užitečnější)
- lepší kondici (drogy vyčerpávají a ohrožují zdraví)
- lepší postřeh a paměť (povzbudivý účinek je pouze krátkodobý)
- hezcí plet' (po dlouhodobém užívání drogy vypadá člověk ztrhaně)

⁹⁰ KLAPILOVÁ, Světlá. Úkoly rodiny v primární prevenci sociálních deviací. In: *Mravní nemoci mládeže a jejich prevence*. 1. vyd. Brno: Konvoj, 1998. Str. 27.

⁹¹ NIKL, Jaroslav. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vyd. Praha: vydavatelství Policejní akademie ČR, 2000. Str. 34.

⁹² BĚLÍK, Václav. Úloha rodiny v prevenci záškoláctví. In: *Socialia*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. Str. 90.

- méně úrazů (při užití drogy člověk ztrácí zábrany a může se tak dostat do nebezpečných situací)
- další generace (plodnost, poškození plodu, pokud těhotná žena nedokáže přestat brát drogy nebo kouřit)
- kvalitní vztahy (drogy ničí vztahy)
- lepší pracovní příležitosti (drogy snižují kvalitu pracovního výkonu).⁹³

⁹³ HELLER, Jiří. PECINOVSKÁ, Olga a kol. *Závislost známá neznámá*. 1. vyd. Praha: Grada, 1996. Str. 153.

4. Charakteristika obce a místní základní školy

4.1. Obec

Obec leží ve středních Čechách. Celkem zde žije asi 1300 obyvatel. V obci se nachází mateřská škola, základní škola, dva obchody s potravinami, kulturní dům s hospodou, bar, fotbalové hřiště, tenisové kurty, místní muzeum, sportovní hala, hasičská zbrojnice, radnice, dětské hřiště, pošta.⁹⁴

Mezi místní sportovní aktivity patří hraní tenisu, fotbalu (obec má vlastní mužstvo), aerobic (pravidelně každou středu v podvečer), sbor dobrovolných hasičů.

Mezi obyvateli je mnoho chovatelů různých zvířat (králíci, slepice, holubi, kachny a další), a i mladí mají možnost se k tomuto klubu přidat.

V průběhu roku obec pořádá i různé akce. Např. maškarní karneval pro děti, dětský den na fotbalovém hřišti, v létě pouť, hasiči se ujali tradičního pálení čarodějnic a stavění májky, rozsvěcení vánočního stromu na náměstí s doprovodným programem žáků místní základní školy, pochod okolo obce, příležitostné akce v muzeu. Obec se snaží zajistit svým obyvatelům bohaté kulturní i sportovní vyžití a podporovat místní tradice.

4.2. Základní škola

Zřizovatelem základní školy je obec. Jedná se o menší vesnickou školu s přibližně 140 žáky. Škola má devět ročníků, ale vzhledem k nízkému počtu dětí v některých třídách jsou na prvním stupni dvě třídy spojené. Součástí školní budovy je školní kuchyně s jídelnou, školní družina, odborné učebny, kmenové třídy, kuchyňka pro žáky, tělocvična a knihovna. Škola disponuje hřištěm, běžeckou dráhou a školními pozemky pro výuku pracovních činností.

Vzdělávání žáků je v návaznosti na RVP. Škola je zapojena do mnoha programů (např. Školní mléko, Ovoce do škol, Recyklohraní, Helpík). V rámci projektu EU Peníze do škol se zaměřila zejména na čtenářskou gramotnost, finanční gramotnost, počítačovou gramotnost, posílení výuky angličtiny, environmentální výchovu a prevenci patologických jevů.

Žáci mají na výběr z mnoha zájmových kroužků. V letošním školním roce 2016/2017 byly otevřeny tyto kroužky: sportovní kroužek, cykloturistika, taneční kroužek, počítačový kroužek, míčové hry, rybářský kroužek, zajímavá matematika, klavír, flétna, sborový zpěv, ruční práce. Školu navštěvují i cizinci, pro které je vypracován IVP.

⁹⁴ *Stránky obce*. [online]. [cit. 25.4.2016]. Z důvodu etiky výzkumu byly dané zdroje anonymizovány.

Na škole působí 12 učitelů, včetně paní ředitelky a její zástupkyně. Na škole samozřejmě nechybí výchovný poradce a metodik prevence. Žáci prvního stupně mají možnost navštěvovat školní družinu, která má dvě oddělení a každé je vedeno jednou vychovatelkou. O provoz školy se starají 2 uklízečky, školník, 2 kuchařky a vedoucí školní jídelny.

Každá třída si na začátku školního roku volí své dva zástupce do žákovského parlamentu. Schůze žákovského parlamentu jsou konány pravidelně jednou měsíčně. Projednávají se zde různé připomínky a náměty ze strany žáků ohledně chodu školy. Škola se zapojuje i do různých soutěží v průběhu školního roku (např. výtvarné soutěže, olympiády v rámci různých předmětů, sportovní akce). Škola se stará o všestranný rozvoj svých žáků a snaží se jim dopřát akce a exkurze na mnoha místech a z rozličných oblastí (např. návštěva divadla, kina, exkurze do muzeí, návštěva kulturních památek, exkurze do podniků, zajištění preventivních programů).⁹⁵

Škola každý rok aktualizuje Minimální preventivní program. Škola se v rámci programu zaměřuje na tato témata:

- drogová závislost, kouření a alkohol
- integrace handicapovaných jedinců do společnosti
- prevence kriminality mládeže
- zdravé klima třídy, komunikace, vzájemné vztahy
- rizikové chování v dopravě, rizikové sporty
- závislostní chování, gambling, netolismus (virtuální drogy — televize, počítač)
- záškoláctví
- násilnické chování, šikana, vandalismus, intolerance, rasismus, xenofobie
- šikana a kyberšikana
- zdravý životní styl, poruchy příjmu potravy
- negativní působení sekt
- sexuálně rizikové chování.

V rámci prevence sociálně patologických jevů škola spolupracuje s institucí Prostor plus. V loňském školním roce v rámci primární prevence tato organizace navštívila naši základní školu několikrát. Programy byly zaměřené na podporu osobnostního rozvoje

⁹⁵ *Stránky základní školy* [online]. [cit. 25.4.2016]. Z důvodu etiky výzkumu byly dané zdroje anonymizovány.

a na prevenci užívání návykových látek. Dále škola zajistila přednášky o kyberšikaně od Jana Traxlera. Přednášky se uskutečnily dvě, jedna byla určená rodičům, druhá byla zorganizována pro žáky. Další akcí z oblasti prevence, kterou žáci absolvovali, bylo zhlédnutí dramatického zpracování Mementa od Radka Johna, které žáky seznámilo s problematikou drogově závislých lidí.

5. Empirické šetření

V teoretické části se práce věnovala výčtu volnočasových aktivit u dětí staršího školního věku, charakterizuje specifika trávení volného času u dané věkové skupiny a faktory, které ho ovlivňují. Důraz je dáván na preventivní funkci volného času. Práce nás seznamuje s výčtem sociálně patologických jevů, se kterými se děti staršího školního věku často setkávají a škodí jim samotným (alkohol, kouření, jiné drogy a záškoláctví).

5.1. Cíle výzkumu a stanovení hypotéz

Cílem výzkumu je zjistit souvislost mezi trávením volným časem a výskytem sociálně patologických jevů u žáků staršího školního věku. Výzkumné šetření porovnává výskyt sociálně patologických jevů u žáků, u kterých převažují organizované volnočasové aktivity, s žáky, kteří nenavštěvují kroužky.

Jako dílčí cíle byly stanoveny tyto:

- Zjistit spokojenost s nabídkou místních volnočasových aktivit ve vesnici.
- Zjistit, co je rozhodujícím faktorem při výběru aktivit v rámci volného času.
- Zjistit, jakým volnočasovým aktivitám dávají žáci přednost z hlediska jejich obsahu.
- Zjistit, s jakými sociálně patologickými jevy se žáci již setkali.

Na základě výše popsanych cílů a s oporou o literaturu byly stanoveny dané hypotézy:

ÚH: Zkušenosti dětí se sociálně patologickými jevy jsou závislé na způsobu trávení jejich volného času.

Tato hypotéza byla stanovena na základě názoru Matějčka a Saka, kteří uvádí, že náchylnější k různým patologickým jevům (kouření, alkohol...) jsou děti, které nemají co dělat, nudí se. Pokud mají děti dostatek volnočasových aktivit, nezbyvá jim čas na to, aby přišly do kontaktu s návykovými látkami nebo se přidaly k pochybné partě. Důležité také je, aby děti volnočasové aktivity vnitřně naplňovaly, bavily a uspokojovaly jejich potřeby. Potom ani netouží po experimentech s návykovými látkami. Pokud děti navštěvují kroužky, tráví organizovaně svůj volný čas, mají méně zkušeností se sociálně patologickými jevy.⁹⁶

⁹⁶ SAK, Petr. Aktivity dětí a mládeže ve volném čase. In: *Mládež, společnost a stát*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT ČR, 1993. Str. 22.; MATĚJČEK, Zdeněk. POKORNÁ, Marie. *Radosti a strasti: předškolní věk, mladší školní věk, starší školní věk*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1998. Str. 197 – 199.

Jedná se o ústřední hypotézu, kterou rozvíjejí hypotézy dílčí. Bude zhodnocena na základě výsledků (vyvrácení či potvrzení) ostatních hypotéz (H1 – H5). Pro tuto hypotézu jsou doplňující otázky č. 4 a 10.

H 1: Znalost nabídky volnočasových aktivit v obci je závislá na věku dětí.

Tato hypotéza byla stanovena na základě zkušeností a práce s dětmi. Respondenty znám, proto vím, že mají dostatek informací o tom, jak mohou trávit volný čas v dané vesnici. Navíc většina respondentů bydlí v dané obci, proto jsou dostatečně seznámeni s možnostmi v obci. Jsou do toho zahrnuty aktivity organizované (zájmové kroužky pod vedením pedagoga či jiného pracovníka) i neorganizované (efektivní trávení času bez vedení pověřeného pracovníka). Starší děti jsou více samostatné, dokáží si samostatně vyhledat informace o tom, co je zajímavé, a jak by mohly trávit svůj volný čas.

Pro tuto hypotézu jsou stěžejní otázky č. 1, 3 a 6. Jako doplňující slouží otázky č. 7 a 8, které zjišťují spokojenost s místními volnočasovými aktivitami v obci. Důležitá je otázka č. 6, která podává výčet volnočasových aktivit, které lze v obci provozovat (organizovaně i neorganizovaně). Respondenti mají zaškrtnout aktivity, o kterých ví, že je mohou v obci provozovat, ví, kam za nimi jít. Při ověřování této hypotézy vycházíme z domněnky na základě zkušeností, že žáci mají dostatek informací o možnostech trávení volného času. Hypotéza bude potvrzena, pokud bude počet zaškrtnutých aktivit s věkem stoupat. Mezi respondenty staršími 13-ti let bude zaškrtnuto více jak 8 položek (znají nadpoloviční většinu místních aktivit).

H 2: Zkušenosti dětí s pitím alkoholu jsou závislé na pravidelnosti zájmových aktivit.

Tato hypotéza je stanovena na základě prostudované literatury, která uvádí alkohol jako lehce dostupný a na základě výsledků výzkumů. Vzhledem k dostupnosti a toleranci k alkoholu, se s ním mohou děti setkat při mnoha příležitostech – např. rodinná oslava, vrstevnická parta, sám si opatří lahev alkoholu, párty. Děti a mládež mají většinou k alkoholu pozitivní postoj i očekávání. Ale neuvědomují si, že pít alkohol mohou legálně až od 18-ti let a často neodhadnou své možnosti, limity a opijí se, což může vést

až k ohrožení jejich života.⁹⁷ Kraus uvádí výsledky výzkumu ohledně konzumace alkoholu u dětí – 94% respondentů má zkušenost s alkoholem z doby docházky na základní školu a 50% dotazovaných v pití alkoholu nevidí nic špatného. Mezi hlavní důvody požití alkoholu patří zlepšení nálady a přítomnost na různých oslavách, kde se alkohol podává.⁹⁸ Mezi aktivitami současných dětí převládá pravidelné sledování televize (76%) a práce s počítačem (50%). Nezbyvá tedy čas pro pravidelnou návštěvu kroužků.⁹⁹ Hofbauer uvádí, že zájmovým aktivitám v organizovaných útvarech (kroužky, sportovní družstva) se věnuje pouze 15% – 20% dětí a mládeže.¹⁰⁰ Předpokládáme, že méně zkušeností s alkoholem mají ty děti, u kterých převažují ve volném čase pravidelné zájmové aktivity.

Pro hypotézu jsou stěžejní otázky č. 10 a 12. Hypotéza bude potvrzena, pokud bude mezi respondenty alespoň 80% těch, kteří mají větší zkušenost s alkoholem (zaškrtnuté položky párkrát a pravidelně).

H 3: Zkušenosti dětí se sociálně patologickými jevy nejsou závislé na jejich volnočasových aktivitách z hlediska obsahu.

Volnočasové aktivity z hlediska obsahu dělíme do několika skupin: společenskovední, pracovní-technické, přírodovědně-ekologické, esteticko-výchovné, tělovýchovné a sportovní. Výběr kroužku s určitým zaměřením nerozhoduje o tom, zda bude dítě více či méně náchylné k sociálně patologickým jevům.¹⁰¹

Pro tuto hypotézu jsou stěžejní otázky č. 5 a 10. Hypotéza bude potvrzena, pokud nebude počet žáků se zkušenostmi se sociálně patologickými jevy, kteří navštěvují stejně obsahově zaměřené kroužky (sportovní, společenskovední, přírodovědně-ekologické, pracovní-technické, esteticko-výchovné) výrazně převažovat (více než polovina) nad jedinci z ostatních tematicky stejných kroužků.

H 4: Existuje závislost mezi pohlavím dítěte a jeho zkušenostmi s kouřením ve volném čase.

Hypotéza je stanovena na základě výzkumu, který ukazuje, že je mezi dětmi staršími 11-ti let více kuřáků mezi dívkami než mezi chlapci. Na základě výzkumu se

⁹⁷ JEDLIČKA, Richard. KOŤA, Jaroslav. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže: aktuální problémy výchovy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. Str. 121 – 122.

⁹⁸ KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Str. 55.

⁹⁹ *Studie o mládeži* [online]. MŠMT, 2012. [cit. 27.5.2016]. Dostupné z: http://www.insoma.cz/Studie_MSMT_2006_fin.pdf

¹⁰⁰ HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. Str. 76.

¹⁰¹ PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času*. 3. aktual. vydání Praha: Portál, 2002. Str. 93.

ukázalo, že v roce 2006 bylo mezi 15-ti letými dívkami 23,5% kuřaček, mezi chlapci 19,7% kuřáků. Rozdíl sice není tak markantní, ale přesto je.¹⁰² Cigarety jsou pro děti také lehce dostupné stejně jako alkohol a společně s ním se řadí mezi drogy legální a obojí je tedy volně prodáváno. Kouření je negativní zlovyk, který ovlivňuje téměř všechny. Záleží jen na tom, zda se s ním setkáváme v aktivní (člověk sám kouří) nebo pasivní formě (člověk je mezi kuřáky v zakouřeném prostředí).

Pro tuto hypotézu jsou v dotazníku stěžejní otázky č. 2 a 10, jako doplňující lze brát otázku č. 11. Hypotéza bude přijata, pokud bude ve výzkumném vzorku mezi kuřáky alespoň o 4% méně kuřáků než kuřaček.

H 5: Existuje závislost mezi věkem dětí a ovlivnění vrstevnickou skupinou k sociálně patologickému jednání.

Hypotéza je stanovena na základě prostudované literatury. Vrstevnická skupina poskytuje dospívajícímu jedinci přijetí a pomoc. Děti a mládež přisuzují velký význam hodnocení druhých, záleží jim na tom, jak je ostatní vnímají. V nelehkém období hledání sebe samotného může dítě snadno podlehnout vlivu deviantní party. Identifikace s vrstevníky a pravidly vrstevnické skupiny má přednost před rodinou, vytváří si tak vlastní normy v rámci vrstevnické skupiny. Ve vrstevnické skupině tráví děti zpravidla více volného času než doma. Důvody mohou být různé – chtějí někam zapadnout, utéct před problémy nebo jen vyzkoušet něco nového. Čím jsou děti starší, tím více se nechávají ovlivnit vrstevníky.¹⁰³ Výzkum z roku 2009/2010 ukazuje, že největší vliv na chování dětí mají vrstevníci. U dětí ve věkové kategorii 13 – 15 let mají vrstevníci vliv z 18,5% a u starších 15-ti let je tento vliv až z 30,6%.¹⁰⁴

Pro tuto hypotézu jsou stěžejní otázky č. 1 a 10, dále otázka č. 11 a 12. Jako doplňující lze brát otázku č. 9, která zmiňuje také vliv vrstevníků (i když se týká výběru volnočasových aktivit a ne sklonu k sociálně patologickému jednání). Hypotéza bude přijata, pokud mezi dětmi staršími 13-ti let bude převažovat vliv vrstevníků nejméně v 18% případů. Na základě výše zmíněného výzkumu lze předpokládat, že vliv vrstevníků u dětí mladších 13-ti let bude menší než 18%.

¹⁰² HOFERKOVÁ, Stanislava. Postoje dětí a dopívajících k problematice kuřáctví. In: *Socialia*, Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. Str. 124 – 125.

¹⁰³ VAŇKOVÁ, Monika. Drogová závislost. In: *Děti a jejich problémy*, 2. díl. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2007. Str. 45.

¹⁰⁴ *Mentorství*. [online]. Unie mentorů, 2011. [cit. 17.6.2016]. Dostupné z: <http://www.uniementoru.cz/mentorstvi/vyzkum-2009-10/43-analyza-a-hodnoceni-zjistenych-skutecnosti>

Vzhledem k tématice bakalářské práce byla nejčastěji objevovanou položkou v dotazníku při vyvrácení či potvrzení hypotézy otázka č. 10, která mapovala sociálně patologické jevy a četnost jejich výskytu v dané věkové skupině.

5.2. Použité metody a charakteristika výzkumného vzorku

Hlavním cílem bylo zjistit souvislost mezi trávením volném času a výskytem sociálně patologických jevů u žáků staršího školního věku za použití kvantitativního výzkumu – dotazník. Skalková nebo Gavora hovoří ve svých knihách o výhodách použití kvantitativního výzkumu a dotazníku konkrétně: anonymita (lidé se nemusí bát zneužití jejich odpovědi a budou spíše říkat pravdu) a získání velkého množství dat. Nevýhodou může být omezení ve výběru z možných odpovědí.¹⁰⁵

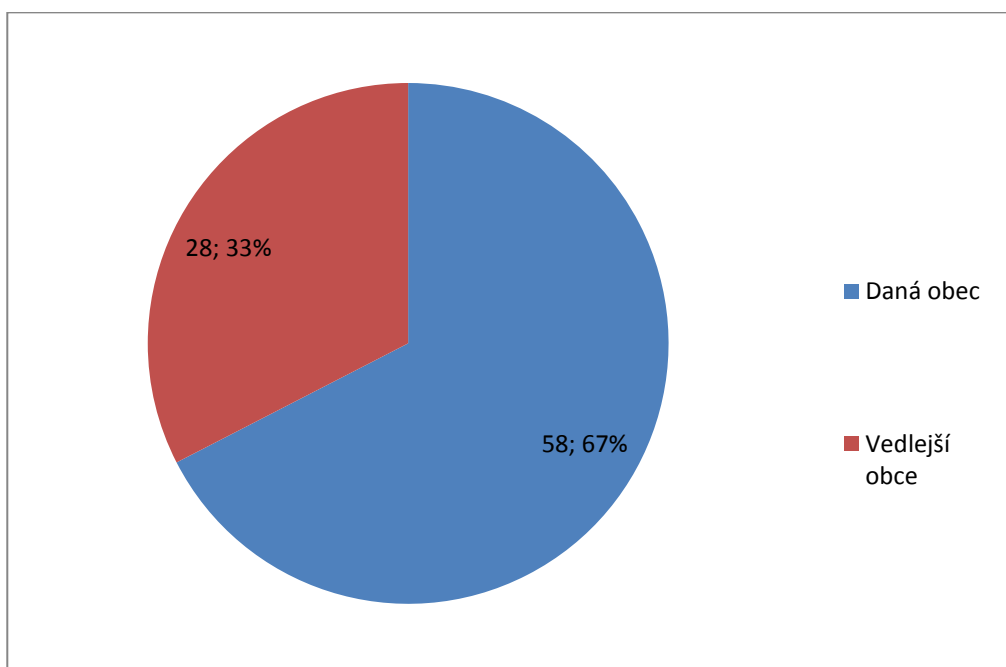
Dotazníky byly rozdány žákům 4. – 9. třídy základní školy. Věk respondentů se pohyboval v rozmezí 9 – 15 let. Počet rozdaných dotazníků bylo 86 a návratnost byla 100%. Dotazník vyplnilo celkem 38 dívek a 48 chlapců. Před vyplněním byli všichni žáci seznámeni s tím, že vše je anonymní a nemusí se bát, že by jejich data byla zneužita.

Tab. č. 1: Zastoupení respondentů dle tříd a pohlaví

Třída	Dívky	Chlapci	Celkem ve třídě
4.	8	7	15
5.	4	6	10
6.	8	10	18
7.	5	9	14
8.	8	6	14
9.	5	10	15
Celkem	38	48	86

¹⁰⁵ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. vyd. Brno: Paido, 2010. Str. 121 – 133; SKALKOVÁ, Jarmila. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. Str. 86 – 91.

Graf č. 1: Zastoupení respondentů dle místa bydliště

5.3. Vyhodnocení a interpretace zjištěných výsledků

H 1: Znalost nabídky volnočasových aktivit v obci je závislá na věku dětí.

Při vyhodnocování této hypotézy byl stěžejní věk respondentů (konkrétně byl hlavním mezníkem 13 let – starší a mladší 13-ti let) a počet zaškrtnutých aktivit, o kterých ví, že je možné se jim v obci věnovat.

Počet žáků starších 13-ti let byl 53 (žáci 7., 8., 9. třídy a 10 žáků ze 6. třídy). U této skupiny byl předpoklad, že zaškrtnou v otázce číslo 6, která podává výčet aktivit, více jak 8 položek. Tím by došlo k potvrzení hypotézy. Výsledky týkající se této hypotézy jsou uvedeny v tabulce č. 3, kde je uvedena četnost odpovědí podle toho, kolik aktivit žáci zaškrtnuli, že je znají a vědí, kde je v obci provozovat.

Tab. č. 2: Znalost nabídky volnočasových aktivit v obci

Počet volnočasových aktivit v obci	Počet žáků mladších 13-ti let	Počet žáků starších 13-ti let
8 aktivit a více	8	53
7 aktivit	8	0
6 aktivit	6	0
5 aktivit	4	0
4 aktivity	5	0
3 aktivity	2	0
2 aktivity	0	0
1 aktivita	0	0
Žádná aktivita	0	0
	33	53

V rámci zjišťování povědomí o volnočasových aktivitách v obci se výzkum zaměřil také na spokojenost s těmito aktivitami. Výzkum tedy prokázal, že žáci mají přehled o možných aktivitách v obci, kterým se mohou věnovat. Dále 42 žáků odpovědělo, že je s nabídkou volnočasových aktivit v obci spokojeno, 30 žáků je spíše spokojeno a 14 žáků je spíše nespokojeno. Pokud jde o možnosti, které jim v obci chybí, tak žáci nejvíce postrádají diskotéku nebo nějaký klub, kde by se dalo tancovat a velké nákupní centrum.

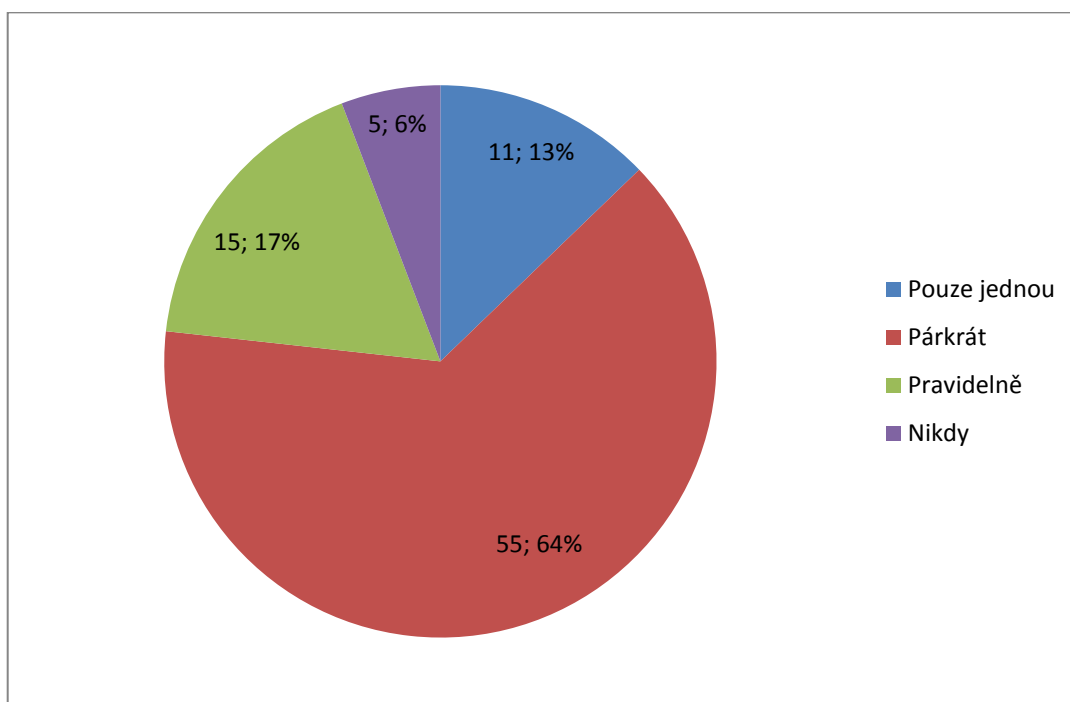
Závěr k H 1: Z počtu 53 žáků starších 13-ti let zná 100% žáků více jak 8 aktivit, které je možné v obci provozovat. Počet aktivit, které děti znají, s věkem dle tabulky stoupá. Hypotézu přijímám za platnou.

H 2: Zkušenosti dětí s pitím alkoholu jsou závislé na pravidelnosti zájmových aktivit.

Při vyhodnocování hypotézy byly stěžejní otázky č. 10 a 12, které se zaměřovaly na zkušenosti s alkoholem (jak často pijí alkohol, a při jakých příležitostech). Z respondentů ještě nikdy neochutnalo alkohol pouze 5 žáků. Na základě výsledků od Krause se dalo předpokládat, že většina žáků ZŠ již alkohol ochutnala a to se také potvrdilo.¹⁰⁶

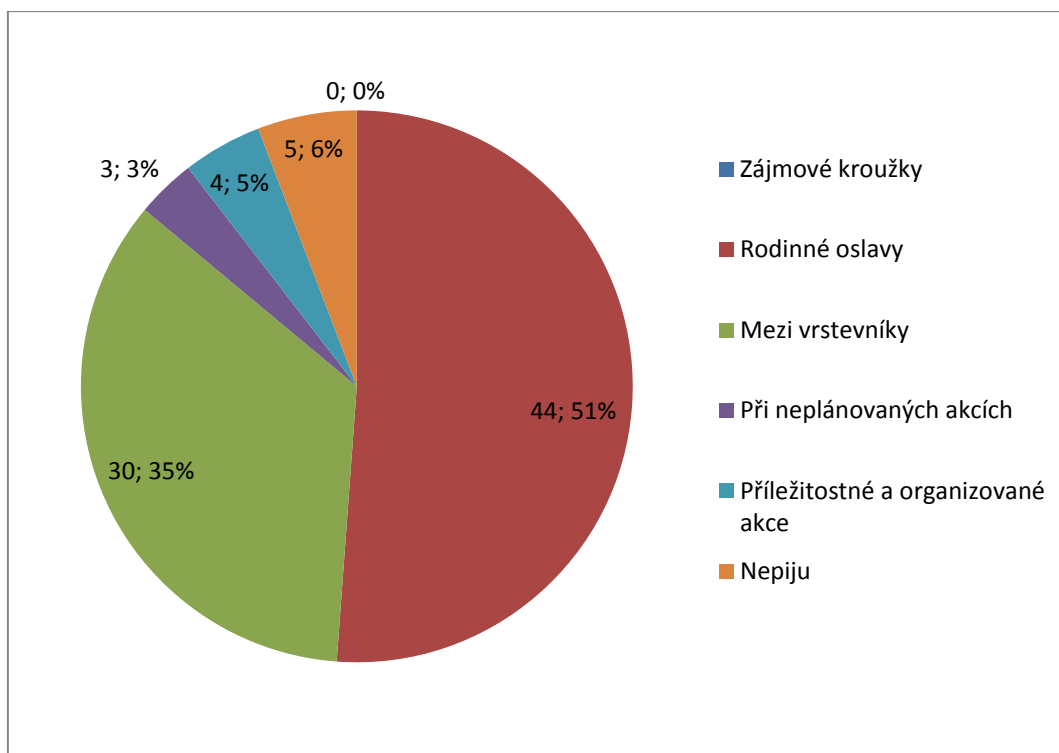
¹⁰⁶ KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Str. 55.

Graf č. 2: Zkušenosti žáků s pitím alkoholu

Mezi příležitostmi, kdy pijí alkohol, převažovaly dvě odpovědi: „mezi vrstevníky“ a „na rodinných oslavách“. Odpověď „mezi vrstevníky“ převažovala u starších žáků.

Graf č. 3: Příležitosti, kdy pijí žáci alkohol

Závěr k H 2: Pro potvrzení hypotézy bylo nutné, aby mezi respondenty bylo alespoň 80% těch (69 žáků), kteří již mají větší zkušenost s alkoholem (odpověď „párkrát“ nebo „pravidelně“). Mezi respondenty bylo 70 žáků, kteří zaškrtnuli odpověď „párkrát“ nebo „pravidelně“. Nejvíce žáků, kteří zaškrtnuli odpověď „pravidelně“, bylo v 9. třídě (12 žáků). Hypotézu přijímám za platnou.

H 3: Zkušenosti dětí se sociálně patologickými jevy nejsou závislé na jejich volnočasových aktivitách z hlediska obsahu.

Pro tuto hypotézu je prioritní otázka č. 5, která zjišťuje zaměření kroužků, které děti navštěvují. Dále část otázky č. 10, která mapuje zkušenosti s různými sociálně patologickými jevy. Hypotéza bude potvrzena, pokud nebude počet stejně volnočasově zaměřených jedinců se zkušenostmi se sociálně patologickými jevy výrazně převažovat (více než polovina) nad jedinci z ostatních stejně volnočasově zaměřených skupin. Jde tedy o vyhodnocení aktivit z hlediska obsahu.

V této otázce se projevilo to, že někteří žáci navštěvují více kroužků, jiní zase žádný. Celkem 10 respondentů uvedlo, že nenavštěvuje žádný kroužek. Nejvíce jsou navštěvovány kroužky se zaměřením na sport a pohyb (např. fotbal, tenis, tanec, florbal). Naopak nejméně se žáci věnují aktivitám, které spadají mezi pracovní-technické. Vzhledem k tomu, že ve výzkumném vzorku je pouze 5 respondentů, kteří nemají zkušenost ani s jedním z uvedených sociálně patologických jevů, tak se to odrazilo i na číslech, které nám ukazují zkušenost se sociálně patologickými jevy dle obsahové zaměřenosti navštěvovaných kroužků. Zkušenost s uvedenými sociálně patologickými jevy je v tabulce dělena dle dvou kritérií – v jednom případě je brána jako zkušenost se sociálně patologickými jevy odpověď: pouze jednou, párkrát i pravidelně (je to bráno jako jakákoliv zkušenost) a ve druhém případě odpovědi: párkrát a pravidelně (toto kritérium je přísnější a počítá s četnější zkušeností).

Dělení kroužků z otázky č. 5:

- společenskovední (cizí jazyky)
- pracovní-technické (modelářství, konstrukční práce)
- přírodovědně-ekologické (chovatelství, rybářský kroužek)
- esteticko-výchovné (výtvarný, hudební, dramatický kroužek)
- tělovýchovné a sportovní (sport, turistika, dobrovolní hasiči)

Tab. č. 3: Navštěvované kroužky dle zaměření a počet stejně volnočasově zaměřených jedinců se zkušenostmi se sociálně patologickými jevy

Zaměření kroužku	Počet žáků, kteří kroužky navštěvují	Počet žáků, kteří mají zkušenost se sociálně patologickými jevy (jakákoliv zkušenost)	Počet žáků, kteří mají zkušenost se sociálně patologickými jevy (čtenější zkušenost)
Tělovýchovné a sportovní	56	56	53
Přírodovědně-ekologické	15	15	11
Společenskovední	12	11	9
Esteticko-výchovné	7	5	3
Pracovně-technické	2	0	0
Nenavštěvují žádný kroužek	10	10	10

Tab. č. 4: Zkušenosti žáků se sociálně patologickými jevy

	Pouze jednou	Párkrát	Pravidelně	Nikdy
Alkohol	11	55	15	5
Kouření	13	5	14	54
Drogy	3	1	0	82
Záškoláctví	5	1	0	80

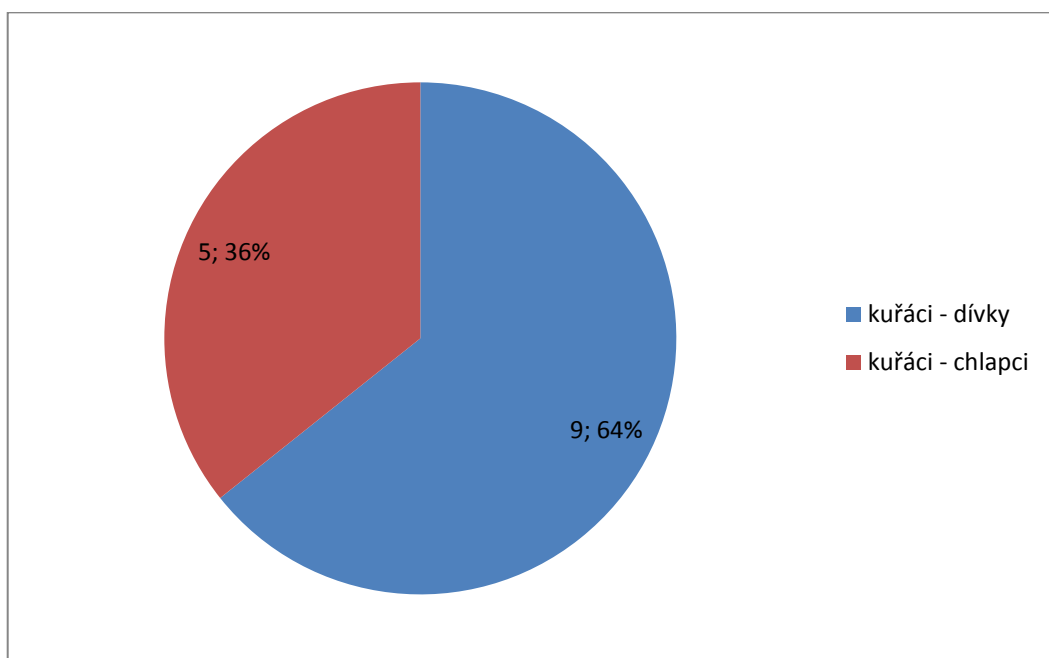
Výzkum prokázal, že největší zkušenost mají žáci s alkoholem (celkem 81 respondentů). Druhým nejčastějším jevem u respondentů bylo kouření (32 respondentů uvedlo, že má již zkušenosti s kouřením cigaret). Nejméně zkušeností mají žáci se záškoláctvím (6 žáků bylo někdy „za školou“) a drogami (pouze 4 žáci užili někdy drogu).

Závěr k H 3: Po rozdělení respondentů dle kroužků, které navštěvují a zhodnocení jejich zkušeností se sociálně patologickými jevy na základě obou kritérií (jakákoliv zkušenost i četnější zkušenost), vyšlo, že ve třech kategoriích kroužků na základě obsahu (sportovní, přírodovědně-ekologické, společenskovední) má 50% a více stejně volnočasově zaměřených žáků již zkušenost s některým z uvedených jevů. Výjimku tvoří 2 žáci, kteří navštěvují modelářský kroužek (pracovně-technické zaměření), kde ani jeden z nich nemá zatím zkušenost s žádným z uvedených sociálně patologických jevů. Další výjimkou jsou kroužky zaměřené esteticko-výchovně, které navštěvuje 7 žáků a 5 z nich má alespoň minimální zkušenost a 3 z nich četnější zkušenost se sociálně patologickými jevy. Vzhledem k tomu, že dvě výše zmíněné skupiny kroužků nenavštěvuje ani 10% z celkového počtu respondentů a vzhledem k validitě výzkumu nelze tyto dvě skupiny kroužků (pracovně-technické, esteticko-výchovné) hodnotit. A proto tuto hypotézu nelze jasně přijmou za platnou.

H 4: Existuje závislost mezi pohlavím dítěte a jeho zkušenostmi s kouřením ve volném čase.

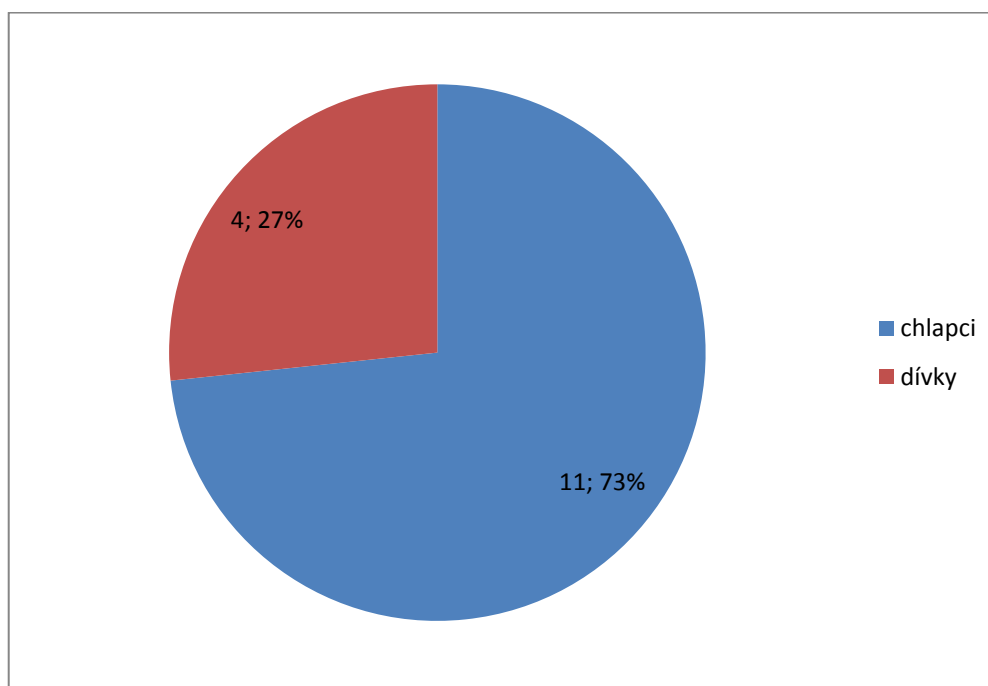
V této otázce byli vybráni z respondentů pouze ti, kteří zaškrtnuli, že kouří pravidelně. Celkem bylo mezi respondenty 14 kuřáků.

Graf č. 4: Zastoupení kuřáků mezi dívkami a chlapci

Vzhledem k tomu, že se tato hypotéza zabývá zkušenostmi s kouřením u dívek a u chlapců (řeší tedy rozdíly kouření na základě pohlaví), jsem se pro zajímavost blíže podívala také na výskyt pravidelného pití alkoholu v závislosti na pohlaví. Celkem 15 respondentů uvedlo, že pravidelně pije alkohol. Z těchto 15 respondentů byly 4 dívky a 11 chlapců (viz. graf č. 5). Tedy pravidelné pití alkoholu je častější u chlapců, než u dívek, kdežto v pravidelnosti kouření převažují dívky.

Graf č. 5: Pravidelné pití alkoholu u chlapců a u dívek

Dále lze sledovat rozdíly z hlediska pohlaví v ovlivnění vrstevníky. Mezi respondenty staršími 13-ti let je 25 těch, kteří uvedli, že se nechávají při sociálně patologickém jednání ovlivnit vrstevníky. Z nich je 16 dívek (64%) a 9 chlapců (36%). Mezi respondenty mladšími 13-ti let je 5 těch, kteří se nechávají při sociálně patologickém jednání ovlivnit vrstevníky. A 3 z nich jsou dívky (60%) a 2 chlapci (40%). Zde je tedy vidět, že dívky se nechávají ovlivnit vrstevníky více, než chlapci.

Závěr k H 4: K potvrzení hypotézy bylo potřeba, aby bylo o 4% méně kuřáků, než kuřacek. Hypotéza byla přijata za platnou, protože z celkového počtu 14 kuřáků je 9 kuřacek (64%) a 5 kuřáků (36%).

H 5: Existuje závislost mezi věkem dětí a ovlivnění vrstevnickou skupinou k sociálně patologickému jednání.

V této hypotéze je opět stěžejní věk respondentů, konkrétně dvě věkové skupiny, a to mladší a starší 13-ti let. Počet žáků starších 13-ti let byl 53 (žáci 7., 8., 9. třídy a 10 žáků ze 6. třídy), žáků mladších 13-ti let bylo 33 (žáci 4., 5. třídy a 8 žáků ze 6. třídy).

Dále bylo nutné zjistit, do jaké míry se respondenti nechávají ovlivnit svými vrstevníky při sociálně patologickém jednání. Otázka č. 10 poskytuje četnost výskytu sociálně patologických jevů a otázky č. 11 a 12 informuje o faktorech, které ovlivňují sociálně patologické jednání respondentů.

Tab. č. 5: Četnost respondentů ve dvou věkových kategoriích

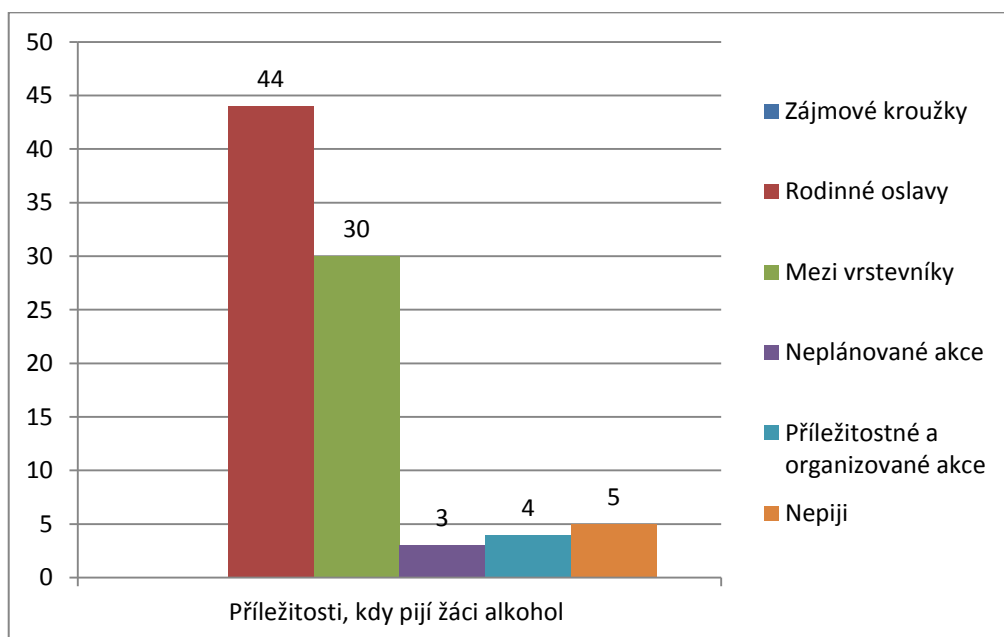
Mladší 13-ti let	Starší 13-ti let
33	53

..

Tab. č. 6: Zkušenosti žáků se sociálně patologickými jevy

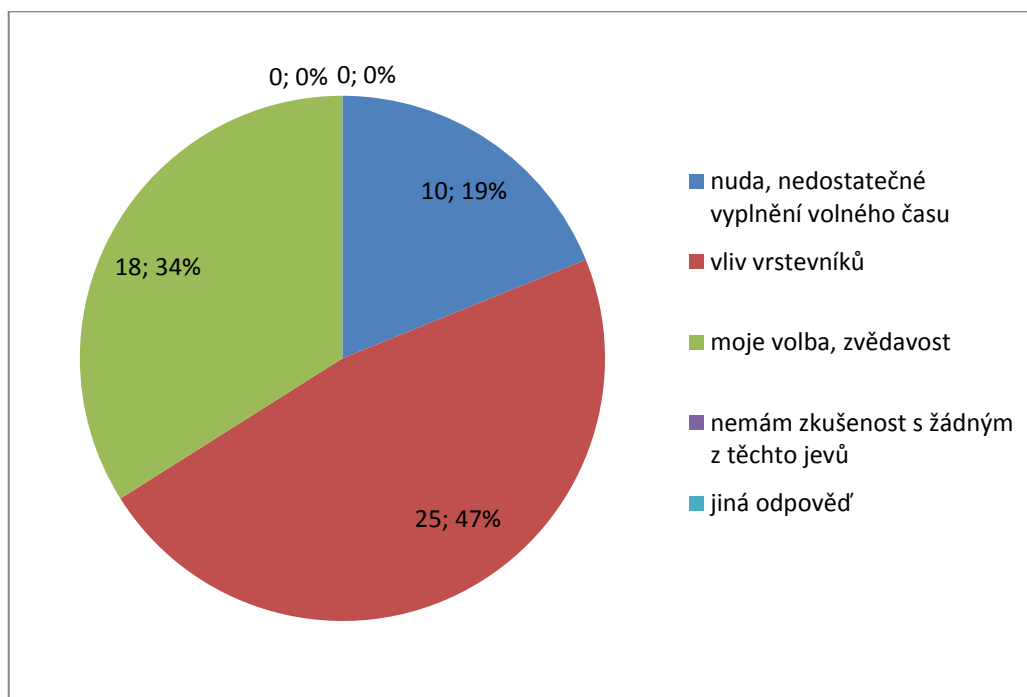
	Pouze jednou	Párkrát	Pravidelně	Nikdy
Alkohol	11	55	15	5
Kouření	13	5	14	54
Drogy	3	1	0	82
Záškoláctví	5	1	0	80

Graf č. 6: Příležitosti, kdy pijí žáci alkohol

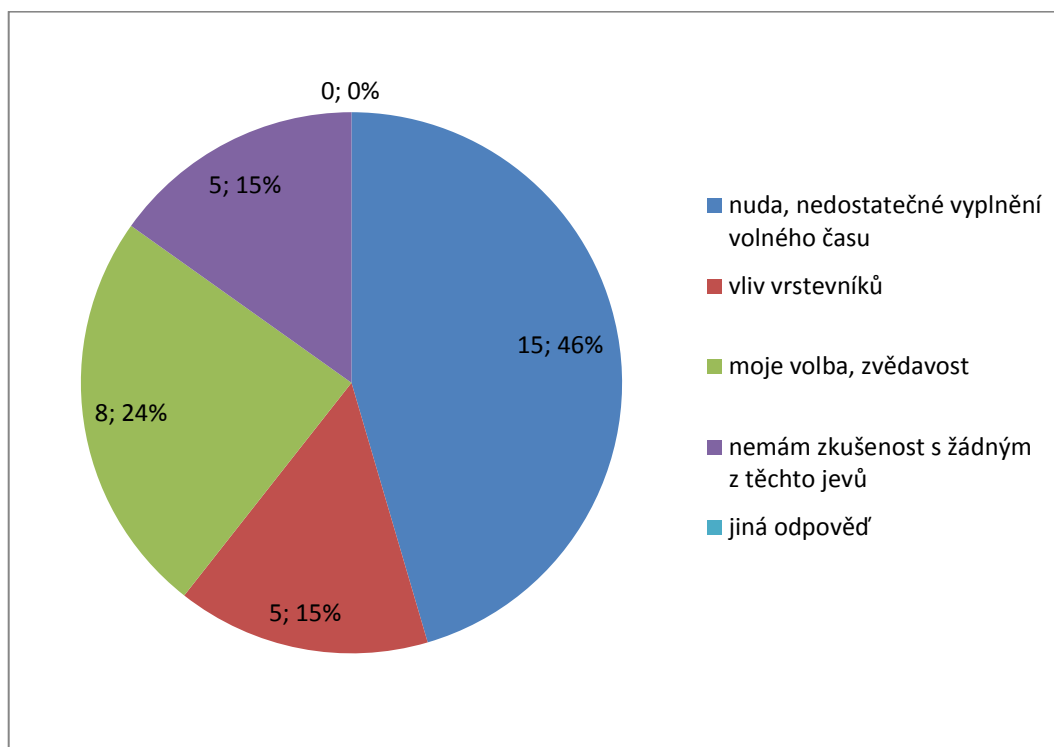
Nejčastější odpovědi byly „rodinné oslavy“, což se dalo na základě výzkumu od Krause také předpokládat. Stejně jako druhá nejčastější odpověď „mezi vrstevníky“.¹⁰⁷

Graf č. 7: Příčiny zkušenosti se sociálně patologickými jevy u respondentů starších 13-ti let

¹⁰⁷ KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Str. 55.

Graf č. 8: Příčiny zkušenosti se sociálně patologickými jevy u respondentů mladších 13-ti let

Mezi dětmi staršími 13-ti let nebyl žádný žák, který by neměl zkušenost se žádným z výše uvedených sociálně patologických jevů. Mezi dětmi mladšími 13-ti let bylo 5 dětí, které nemají zkušenost se žádným z výše uvedených sociálně patologických jevů. Nejčastější zkušenost mají s ochutnáním alkoholu na rodinných oslavách.

Výzkumné šetření se nevěnovalo jen faktorům, které respondenty ovlivňují při sociálně patologickém jednání, ale také těm, které mají vliv na jejich výběr aktivit ve volném čase. A tady výzkum prokázal, že ve výběru volnočasových aktivit se žáci nechávají nejvíce ovlivnit vrstevníky (tuto variantu zaškrtnulo 47 respondentů), hned za touto možností byla odpověď, že nikým a volný čas si organizují podle sebe (28 respondentů) a 11 respondentů uvedlo, že ve výběru volnočasových aktivit hrají roli jejich rodiče (tato odpověď se vyskytovala u mladších žáků). Ve výzkumném šetření byl zjištěn převažující vliv vrstevníků při výběru volnočasových aktivit u žáků starších 13-ti let a také rozhodující vliv vrstevníků při zkušenostech se sociálně patologickými jevy.

Závěr k H 5: Hypotézu přijímám za platnou, protože vliv vrstevníků u respondentů starších 13-ti let převažoval z více jak 18% a u respondentů mladších 13-ti let byl zase pod hranicí 18%. Konkrétně se respondenti starší 13-ti let nechávají ve 47% případů ovlivnit

svými vrstevníky a respondenti mladší 13-ti let v 15% případů. Vliv vrstevníků u starších respondentů dokonce výrazně převyšoval předpokládanou hranici 18%.

5.4. Závěr k výzkumnému šetření

ÚH: Zkušenosti dětí se sociálně patologickými jevy jsou závislé na způsobu trávení jejich volného času.

Čtyři z celkových pěti hypotéz byly přijaty za platné, tak nelze jasně říci, zda děti, které navštěvují kroužek, mají méně zkušeností se sociálně patologickými jevy. Ale všech 10 žáků, kteří nenavštěvují žádný kroužek má již zkušenost s některým z uvedených jevů.

Dá se říci, že je to velmi alarmující, když téměř všichni žáci ZŠ mají v dnešní době zkušenost s pitím alkoholu (pouze 5 respondentů alkohol ještě neochutnalo). Počet respondentů, kteří nemají zkušenost s kouřením, drogami nebo záškoláctvím byl výrazně vyšší, ale pouze 5 respondentů nemá žádnou zkušenost s uvedenými sociálně patologickými jevy (protože stejných 5 respondentů, kteří zaškrtnuli, že nikdy neochutnali alkohol, tak zaškrtnuli stejnou odpověď i u dalších jevů). Příjemným zjištěním bylo, že pouze 10 žáků nenavštěvuje ve svém volném čase žádný kroužek a netráví čas organizovaně. Dalším zajímavým zjištěním bylo, že žáci nejčastěji přichází do styku s alkoholem na rodinných oslavách. Na tento fakt poukazuje i Kraus. Je to zajímavé z toho důvodu, že společnost volá po efektivních preventivních programech na školách, ve kterých se ale neřeší to, že děti přichází do styku s alkoholem právě v rodině. Možná rodiče nevidí nic špatného na tom, že si dítě dá alkohol, když je pod jejich dohledem. Ale neuvědomují si, že tím dávají špatný příklad svým dětem a děti pak nemusí vnímat alkohol jako něco špatného, když jim ho rodiče povolili.

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit souvislost mezi trávením volném času a výskytem sociálně patologických jevů u žáků staršího školního věku. Výzkumné šetření zmapovalo volnočasové aktivity respondentů a jejich zkušenosti se sociálně patologickými jevy (konkrétně s alkoholem, kouřením, drogami a záškoláctvím). Výzkum neprokázal jednoznačný vztah mezi trávením volného času a výskytu sociálně patologických jevů. Jeví se, že i když děti tráví svůj čas organizovaně (v kroužcích), tak se stejně se sociálně patologickými jevy setkávají.

Závěr

Cílem práce bylo zjistit souvislost mezi trávením volného času dětí staršího školního věku a jejich náchylností k rizikovému chování. Tohoto cíle bylo dosaženo.

A ačkoliv výsledky výzkumného šetření neprokázaly jednoznačný vztah mezi trávením volného času a výskytem sociálně patologických jevů, tak nelze pochybovat o tom, že je čas strávený na kroužcích rozhodně prospěšný. Mimo výše zmíněných pozitiv se žáci naučí také respektovat autoritu, dodržovat pravidla, komunikovat s ostatními a organizovat si svůj čas. Bylo prokázáno, že i žáci, kteří tráví svůj čas organizovaně, tak mají zkušenosti se sociálně patologickými jevy. Nelze tedy jasně říci, že trávením volného času v kroužcích lze předejít zkušenostem se sociálně patologickými jevy. Splněny a zjištěny byly i dílčí cíle. Mezi dílčími cíli výzkumného šetření bylo: zjištění spokojenosti s nabídkou místních volnočasových aktivit, zjistit rozhodující faktor při výběru aktivit ve volném čase, zjistit nejpopulárnější aktivity ve volném čase z hlediska obsahu a posledním dílčím cílem bylo zjistit, s jakými patologickými jevy se žáci setkali.

Bakalářská práce charakterizuje základní pojmy ohledně trávení volného času u dětí staršího školního věku a podává výčet sociálně patologických jevů, se kterými se žáci mohou nejčastěji setkat. Seznamuje nás s definicí volného času, s různými obsahově zaměřenými volnočasovými aktivitami, s funkcemi volného času, a to vše v souvislosti s dětmi staršího školního věku, s ohledem na všechna specifika, která s sebou toto období lidského života v současnosti nese (např. uspěchaná doba, vliv vrstevníků a dalších faktorů, nezdravý životní styl, hodnoty, působení médií). Část práce se také věnuje prevenci u dětí staršího školního věku a jejím možnostem a cílům. V souvislosti se sociálně patologickými jevy práce zmiňuje také příslušnou legislativu. Práce se blíže zaměřuje na žáky menší vesnické základní školy a na specifika trávení volného času v obci. V empirickém šetření byl zmapován výskyt sociálně patologických jevů (kouření, pití alkoholu, záškoláctví, užívání drog) u žáků staršího školního věku dané školy v souvislosti s trávením jejich volného času.

Psaní bakalářské práce pro mě bylo zároveň i osobním přínosem, protože sama pracuji na dané škole, kde jsem prováděla výzkumné šetření a dozvěděla jsem se více o svých žácích. Faktem zůstává, že jsou dnešní děti hodně ovlivňovány moderními technologiemi (tablety, smartphony a další) a tráví méně času venku. Vidím to i ve škole, kdy si většina dětí bere do ruky svůj mobil při každé příležitosti, kdy to jen jde. A bohužel i ti mladší na prvním stupni. A právě na různých kroužcích přicházejí děti do kontaktu

s ostatními dětmi, také s dospělými a může jim to pomoci v procesu socializace a v oblasti rozvoje pozitivních mezilidských vztahů. Což v době dnešní rozšířené mailové a smskové komunikace není na škodu.

Vzhledem k tomu, že téma volného času a sociálně patologických jevů je hodně široké a obsáhlé, tak nebyl problém nalézt vhodné zdroje, o které bych se mohla v teoretické části opřít (odbornou literaturu, články ze sborníků, internetové zdroje).

Příjemným zjištěním bylo, že pouze 10 žáků ze 4. – 9. třídy nenavštěvuje žádný kroužek a nejvíce oblíbené jsou kroužky sportovní, které prospívají i zdraví. Jako pozitivum vidím to, že žáci mají dostatek informací, jak v dané obci mohou svůj volný čas trávit, jaké mají možnosti a že jsou ve většině případů s těmito možnostmi spokojeni. Naopak nepříjemným zjištěním byla četná zkušenost žáků s alkoholem a to konkrétně nejčastěji na rodinných oslavách. Výzkumné šetření se věnovalo také rozdílům na základě pohlaví, kde se zjistilo, že k pravidelnému kouření inklinují více dívky a chlapci zase častěji pijí alkohol.

Bohužel vzhledem k dnešní době a výsledkům výzkumného šetření nemůžeme předpokládat, že by se v následujících letech zkušenosti žáků se sociálně patologickými jevy nějak výrazně snížily. Alkohol a cigarety budou stále poměrně lehce dostupné a pro děti jsou to lákadla. Rodiče by si měli především ujasnit a uvědomit svoji roli v životech svých dětí, měli by si být vědomi toho, jak jim jít dobrým příkladem a pozitivně své děti ovlivňovat, vychovávat a podporovat.

Každý z nás by se měl snažit svůj volný čas využít co nejlépe, ať už se rozhodne pro více či méně aktivní trávení svého volného času. Měli bychom se snažit rozvíjet naše dovednosti, schopnosti, využívat dostupné možnosti a také relaxovat. Vždyť volný čas by měl být příjemnou součástí našeho dne a měl by nám pomoci nejen k učení a prožívání něčeho nového, ale také k odpočinku a nabrání energie. A proto je nutné se zajímat o volný čas dětí a mládeže, poskytnout jim dostatek podnětů k efektivnímu trávení volného času.

Seznam použitých zdrojů

Literatura:

BAUMAN, Zygmunt. *Úvahy o postmoderní době*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. 165 s. ISBN 80-86429-11-3.

BĚLÍK, Václav. Úloha rodiny v prevenci záškoláctví. In: *Socialia*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. Str. 88 – 95. ISBN 978-80-7435-232-4.

BURIÁNEK, Jiří. *Sociologie*. 2. vyd. Praha: Fortuna, 2001. 127 s. ISBN 80-7168-754-5.

CSÉMY, Ladislav. SOVINOVÁ, Hana. RÁŽOVÁ, Jarmila. PROVAZNÍKOVÁ, Hana. Trendy v kuřáctví dětí a dospívajících v ČR v období 1994 – 2006 a vybrané souvislosti kouření mezi adolescenty. *Hygiena*, 2008, roč. 53, č. 2, str. 12 – 16. ISSN 1802-6281.

ELLIOTT, Michele. *Jak ochránit své dítě*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. 173 s. ISBN 80-7178-034-0.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. vyd. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.

HÁJEK, Bedřich. HOFBAUER, Břetislav. PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011. 239 s. ISBN 978-80-262-0030-7.

HAJNÝ, Martin. *O rodičích, dětech a drogách*. 1. vyd. Praha: Grada, 2001. 133 s. ISBN 80-247-0135-9.

HAVLÍK, Radomír. KOŤA, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. 2. Vyd. Praha: Portál, 2007. 174 s. ISBN 978-80-7367-327-7.

HELLER, Jiří. PECINOVSKÁ, Olga a kol. *Závislost známá neznámá*. 1. vyd. Praha: Grada, 1996. 162 s. ISBN 80-7169-277-8.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 173 s. ISBN 80-7178-927-5.

HOFERKOVÁ, Stanislava. Postoje dětí a dospívajících k problematice kuřáctví. In: *Socialia*, Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. Str. 122 – 128. ISBN 978-80-7435-091-7.

JEDLIČKA, Richard. KOŤA, Jaroslav. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže: aktuální problémy výchovy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. 169 s. ISBN 80-7184-555-8.

KALINA, Kamil a kol. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup*. 1. díl. 1. vyd. Praha: Úřad vlády, 2003. 319 s. ISBN 80-86734-05-6.

KASAL, Josef. Příčinné souvislosti vlivu rodiny na rizikové chování dětí a mládeže. In: *Socialia* Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. Str. 68 – 76. ISBN 978-80-7435-232-4.

KLAPILOVÁ, Světlá. Úkoly rodiny v primární prevenci sociálních deviací. In: *Mravní nemoci mládeže a jejich prevence*. 1. vyd. Brno: Konvoj, 1998. Str. 24 – 27. ISBN 80-85615-70-3.

KOUKOLÍK, František. DRTILOVÁ, Jana. *Vzpousta deprivantů: nestvůry, nástroje, obrana*. Praha: Galén, 2006. 327 s. ISBN 978-80-7492-120-9.

KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 157 s. ISBN 978-80-7435-411-3.

KRČMÁŘOVÁ, Barbora. Děti a internet. In: *Děti a jejich problémy*, 3. díl. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2010. Str. 15 – 35. ISBN 978-80-254-6840-1.

KUBÁTOVÁ, Dagmar. Problematika spolupráce rodiny a školy v oblasti prevence drogových závislostí. In: *Socialia*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. Str. 356 – 368. ISBN 978-80-7435-232-4.

LOVASOVÁ, Lenka. Rodinné vztahy. In: *Děti a jejich problémy*, 1. díl. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2005. Str. 15 – 37. ISBN 80-239-4482-7.

MATEJČEK, Zdeněk. POKORNÁ, Marie. *Radosti a strasti: předškolní věk, mladší školní věk, starší školní věk*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1998. 205 s. ISBN 80-86022-21-8.

MATOUŠEK, Oldřich. KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy, prevence kriminality mládeže*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. 340 s. ISBN 80-7178-771-X.

MOLÍNOVÁ, Adriana. STAŠOVÁ, Leona. Preventivní působení rodičů v oblasti médií. In: *Socialia*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. Str. 216 – 225. ISBN 978-80-7435-232-4.

NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislosti*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2007. 170 s. ISBN 978-80-7367-267-6.

NĚMEC, Pavel. Morální nemoci současné mládeže. In: *Mravní nemoci mládeže a jejich prevence*. 1. vyd. Brno: Konvoj, 1998. Str. 60 – 62. ISBN 80-85615-70-3.

NIKL, Jaroslav. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vyd. Praha: vydavatelství Policejní akademie ČR, 2000. 100 s. ISBN 80-7251-033-9.

OLEJNÍKOVÁ, Mária. Možnosti spolupráce rodiny a školy v prevenci problémů s návykovými látkami. In: *Socialia*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. Str. 423 – 433. ISBN 978-80-7435-232-4.

PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Pedagogika volného času*. 3. aktual. vydání Praha: Portál, 2002. 221 s. ISBN 80-7178-711-6.

PEŠATOVÁ, Ilona. *Sociálně patologické jevy u dětí školního věku*. 1. vyd. Liberec: technická univerzita v Liberci, 2007. 364 s. ISBN 978-80-7372-291-3.

SAK, Petr. Aktivita dětí a mládeže ve volném čase. In: *Mládež, společnost a stát*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT ČR, 1993. Str. 22 – 45.

SAK, Petr. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. 291 s. ISBN 80-7229-042-8.

SAK, Petr. SAKOVÁ, Karolína. *Mládež na křižovatce: sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. 1. vyd. Praha: Svoboda Servis, 2004. 240 s. ISBN 80-86320-33-2.

SEMRÁD, Jiří. Výchova a kriminalita mládeže. In: *Mravní nemoci mládeže a jejich prevence*. 1. vyd. Brno: Konvoj, 1998. Str. 79 – 84. ISBN 80-85615-70-3.

SIGMUND, Erik, SIGMUNDOVÁ, Dagmar. *School – related physical activity, lifestyle and obesity in children*. Olomouc: Palacký University in Olomouc, 2014. 167 s. ISBN 978-80-244-3926-6.

SKALKOVÁ, Jarmila. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. 204 s.

SPOUSTA, Vladimír a kol. *Metody a formy výchovy ve volném čase*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996. 82 s. ISBN 80-210-1275-7.

ŠTREGL, Vendelín. MASOPUST, Bruno. Primární prevence. *Prevence sociálně nežádoucích jevů*, 2004. Roč. III, č. 4. Str. 4 – 6. ISSN 1214-6609.

VAŇKOVÁ, Monika. Drogová závislost. In: *Děti a jejich problémy*, 2. díl. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2007. Str. 39 – 61. ISBN 978-80-254-1372-2.

VÁŽANSKÝ, Mojmír. SMÉKAL, Vladimír. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995. 176 s. ISBN 80-901737-9-9.

VESELÁ, Jana. *Základy sociologie volného času*. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 1999. 80 s. ISBN 80-7194-187-5.

Internetové zdroje:

Mentorství. [online]. Unie mentorů, 2011. [cit. 17.6.2016]. Dostupné z:
<http://www.uniementoru.cz/mentorstvi/vyzkum-2009-10/43-analyza-a-hodnoceni-zjistenych-skutecnosti>

Stránky základní školy [online]

Stránky obce [online]

Studie o mládeži [online]. MŠMT, 2012. [cit. 27.5.2016]. Dostupné z:
http://www.insoma.cz/Studie_MSMT_2006_fin.pdf

Seznam tabulek

Tabulky uvedené v textu práce:

Tabulka č. 1: Zastoupení respondentů dle tříd a pohlaví.....	37
Tabulka č. 2: Znalost nabídky volnočasových aktivit v obci.....	39
Tabulka č. 3: Navštěvované kroužky dle zaměření a počet stejně volnočasově zaměřených jedinců se zkušenostmi se sociálně patologickými jevy.....	42
Tabulka č. 4: Zkušenosti žáků se sociálně patologickými jevy.....	42
Tabulka č. 5: Četnost respondentů ve dvou věkových kategoriích.....	45
Tabulka č. 6: Zkušenosti žáků se sociálně patologickými jevy.....	45

Seznam grafů

Grafy uvedené v textu práce:

Graf č. 1: Zastoupení respondentů dle místa bydliště.....	38
Graf č. 2: Zkušenosti žáků s pitím alkoholu.....	40
Graf č. 3: Příležitosti, kdy pijí žáci alkohol.....	40
Graf č. 4: Zastoupení kuřáků mezi dívkami a chlapci.....	44
Graf č. 5: Pravidelné pití alkoholu u chlapců a u dívek.....	44
Graf č. 6: Příležitosti, kdy pijí žáci alkohol.....	46
Graf č. 7: Příčiny zkušenosti se sociálně patologickými jevy u respondentů starších 13-ti let.....	46
Graf č. 8: Příčiny zkušenosti se sociálně patologickými jevy u respondentů mladších 13-ti let.....	47

Seznam obrázků

Seznam obrázků v textu:

Obrázek 1: Volnočasové aktivity. Výsledky výzkumu P. Saka.....	9
Obrázek 2: Hodnotové orientace – škálování: 1 nejmenší význam, 5 největší význam. Výsledky výzkumu P.Saka.....	11
Obrázek 3: Čas strávený s médii. Výsledky výzkumu P. Saka.....	12
Obrázek 4: Konzumace alkoholu. Porovnání výsledků výzkumů na Slovensku v daných letech.....	19
Obrázek 5: Kuřáci mezi dětmi. Výsledky výzkumu.....	21
Obrázek 6: Závislosti u dětí a mládeže. Záznamy Linky bezpečí.....	22
Obrázek 7: Pravidla při používání médií. Výsledky výzkumu na katedře Sociální pedagogiky na UHK.....	26

Seznam příloh

Příloha A – Vzor dotazníku.....	60
---------------------------------	----

Dotazník – Volný čas jako prevence sociálně patologických jevů

Milí žáci/Milé žákyně,

ráda bych Vás poprosila o vyplnění následujícího dotazníku, který využiji při psaní své bakalářské práce. Dotazník je anonymní a zjištěné výsledky budou sloužit pouze jako podklady pro moji práci, tak se snažte odpovídat pravdivě. Položím Vám v něm několik otázek týkající se trávení vašeho volného času a patologických jevů (společensky nežádoucích a nebezpečných jevů). Vámi vybrané odpovědi zakroužkujte.

Předem moc děkuji za vyplnění a Váš čas ☺

1. Je mi let

Navštěvuji ročník

2. Jsem:

- a) dívka
- b) chlapec

3. Bydlím v (název vesnice)

4. Jak trávíš svůj volný čas? Vyber 3 nejčastější aktivity a očísľuj je (1, 2, 3) na základě svých priorit (čemu se věnuješ nejvíce, bude mít 1).

- a) Zájmové kroužky
- b) Počítač
- c) Sport
- d) Kamarádi, parta
- e) Rodina
- f) Nuda
- g) Jiná odpověď (prosím vypište) –

5. Pokud chodíš do kroužku, tak do jakého?
- a) žádný kroužek nenavštěvuji
 - b) cizí jazyky
 - c) modelářství, konstrukční práce
 - d) chovatelství
 - e) rybářský kroužek
 - f) dobrovolní hasiči
 - g) výtvarný kroužek
 - h) hudební kroužek (zpěv, hra na hudební nástroj)
 - i) dramatický kroužek
 - j) sport
 - k) turistika
 - l) jiná odpověď (prosím, vypište) -

6. O kterých z těchto aktivit víš, že se jim můžeš v obci věnovat? Pokud tě napadá ještě jiná aktivita, které se můžeš v obci věnovat, napiš ji do prázdných kolonek v tabulce.

Hra na hudební nástroj	
Sborový zpěv	
Ruční práce	
Míčové hry	
Posilovna	
Chovatelství	
Taneční kroužek	
Sbor dobrovolných hasičů	
Tenis	
Fotbal	
Pravidelná cvičení ve sportovní hale	
Rybářský kroužek	
Cykloturistika	
Počítačový kroužek	

7. Jsi spokojen s možnostmi volnočasových aktivit v obci?

- a) Spíše ano
- b) Ano
- c) Spíše ne
- d) Ne

8. Existuje nějaká volnočasová aktivita, kroužek, co ti v obci chybí? Odpověz vlastními slovy.

9. Kdo/Co tě ovlivňuje při výběru volnočasových aktivit?

- a) Moji rodiče
- b) Vrstevníci
- c) Nikdo, rozhoduji se sám za sebe
- d) Jiná odpověď (prosím, vypište) –

10. Zkoušel/a jsi už?

	Pouze jednou	Párkrát	Pravidelně	Nikdy
Alkohol				
Kouření				
Drogy				
Záškoláctví				

11. Co bys uvedl/a jako hlavní příčinu své zkušenosti s některým z výše uvedených jevů (alkohol, drogy, kouření, záškoláctví)?

- a) Nuda, nedostatečné vyplnění volného času
- b) Vliv vrstevníků
- c) Moje vlastní volba, chtěl/a jsem to vyzkoušet, zvědavost
- d) Nemám zkušenost s žádným z těchto jevů
- e) Jiné (prosím vypište) –

12. Při jaké příležitosti / V jaké situaci nejvíce piješ alkohol?

- a) Zájmové kroužky
- b) Rodinné oslavy

- c) Mezi vrstevníky
- d) Při neplánovaných akcích
- e) Příležitostné a organizované akce (např. tábor, exkurze, zájezd)
- f) Nepiju

Ještě jednou děkuji za vyplnění! ☺